

Припрема за час

Час број: 1

Област: Језичка култура (усмено изражавање: уводни час)

Наставна јединица: Упознавање ученика са годишњим планом рада, уџбеницима, приручницима и лектиром

Врста часа: уводни, обрада

Облик рада: фронтални

Наставне методе: дијалогска, монолошка, текст метода

Наставна средства: табла, креда, свеске ученика, План и програм рада за пети разред

Корелација: језик, књижевност, језичка култура, уметност

Образовни циљеви: упознати ученике са програмом за пети разред и планом рада, уџбеницима, лектиром, приручницима; указати им на основне задатке предмета српски језик и књижевност, на његову функцију и значај.

Васпитни циљеви: побудити ученичку радозналост и љубав према језику и књижевности; кроз уметничка дела указати ученицима на праве вредности, неговати их; упознати ученике са традиционалним вредностима, веровањима, навикама, различитим начинима живота — чиме се проширују сазнања о животу и на тај начин формира личност ученика.

Функционални циљеви: побудити истраживачку радозналост ученика; развијати критичко мишљење; учити их свестраном сагледавању, као и анализи језика и књижевности; припремати их за примену стеченог знања кроз решавање истраживачких и проблемских задатака; вештина читања и разумевања прочитаног, писано изражавање.

Образовни стандарди: CJ.1.1.6; CJ.1.2.4; CJ.1.2.5; CJ.1.3.21

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Београд, 1992.
2. Павле Ивић, *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*, Змај, Нови Сад, 2003.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, *Уметност речи*, Читанка за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2011.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.
3. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
4. Наташа Станковић-Шошо, *Мали речник књижевних термина за основну школу*, Нови Логос, Београд, 2010.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Обратити пажњу на план и програм рада. Уколико има нејасноћа, консултовати се са наставником.

Уводни део часа (10 минута)

Будући да се ученици први пут упознају са наставником српског језика и књижевности он им се представља, пожели им добродошлицу у пети разред и укратко изложи свој начин рада. Обавештава ученике да се овај предмет дели на области: књижевност, језик и језичка култура и да свака од њих обухвата одређен број часова.

Главни део часа (25 минута)

У овом делу часа наставник детаљно упознаје ученике са програмом рада у петом разреду; објашњава сваку област и предвиђене наставне јединице. Указује на то да је област књижевности подељена на шест целина које су организоване према мотивској и тематској сродности и да обухвата и народну и ауторску књижевност.

1. ЧУДОТВОРНИ СВЕТ

Народна песма: *Вила зига траг*, народне бајке: *Аждаја и царев син* и *Три јеџуље*, Љубиша Ђокић: *Биберче* (одломак), Стеван Раичковић: *Бајка о цветшовима и дути*, Гроздана Олујић: *Небеска река*, Иво Андрић: *Мостови* (одломак), Лав Николајевич Толстој: *Девојчица и крчаг*, Густав Шваб: *Прометјеј*, Жил Верн: *20 000 миља под морем*, Душан Радовић: *Кайеџан Џон Пилфокс* (одломци).

2. ЧЕТИРИ ГОДИШЊА ДОБА

Народна песма: *Војевао бели Виде, колего*, обредне народне лирске песме: зимске, пролећне и летње обредне песме (избор), Војислав Илић: *Зимско јушро*, Десанка Максимовић: *Покошена ливада*, Јован Дучић: *Поље*, Стеван Раичковић: *Летњо на висоравни*, Мира Алечковић: *Војводина*, Добрица Ерић: *Вашар у Тојоли* (одломак), Душан Васиљев: *Домовина*, Јован Јовановић Змај: *Песма о јесми* (одломак).

3. МА ШТА МИ РЕЧЕ!

Народна приповетка: *Еро с онога свијеша*, шаливе народне приче (избор): *Ни ја с ђаволом, ни ти с богом*, *Добра хвала*, *Двије љенишине*, народна прича о животињама: *Побијеђени вук*, народна басна: *Није вјера тврда у јачега*, народна новела: *Дјевојка цара надмудрила*, народне умотворине (питалице, загонетке, пословице, изреке), Данијел Дефо: *Робинзон Крусо*.

4. У ДАВНА ВРЕМЕНА

Епске народне песме старијих времена: *Свети Саво*, *Зигање Скадра*, *Женидба Душанова*, *Урош и Мрњавчевићи*, *Женидба краља Вукашина*; Вук Стефановић Караџић: *Жишје Ајдук Вељка Пећровића* (одломак).

5. ЋАЧКО ДОБА

Марк Твен: *Доживљаји Тома Сојера*, Никола Тесла: *Моји изуми* (одломак), Милутин Миланковић: *Успомене, доживљаји и сећања* (одломак), Милован Витезовић: *Шешир професора Косће Вујића* (одломак), Вида Огњеновић: *Пушовање у пушћини* (одломак), Бранислав Нушић: *Хајдуци*, Бранко Радичевић: *Ћачки расшанак* (одломак).

6. КОД КУЋЕ ЈЕ НАЈЛЕПШЕ

Бранко В. Радичевић: *Кад мами меси медењак*, Мирослав Антић: *Шашава јесма*, Милован Глишић: *Прва бразда*, Иван Цанкар: *Десетница*, Драгослав Михаиловић: *Лилика* (одломак), Бранислав Нушић: *Кирија* (одломак), Бранко В. Радичевић: *Кад ошаци бије*, Стеван Сремац: *Чича Јордан* (одломак), Данило Киш: *Дечак и пас* (одломак), Бранко Ђопић: *Поход на Мјесец*.

Ток часа

Након упознавања са градивом из књижевности, наставник упознаје ученике са градивом из граматике. И ови часови су подељени на области.

Врсте речи – ученици обнављају стечена знања о врстама речи из млађих разреда, али их и допуњују. Подела на променљиве и непроменљиве речи. Именице: подела именица према значењу, али и деклинација именица. Основне функције и значења падежа (номинатив, генитив, датив, акузатив, вокатив, инструментал и локатив). Придеви: подела према значењу, компарација, придевски вид. Заменице: именичке личне и именичке неличне заменице. Глаголи: глаголски вид и род, инфинитив, презент, глаголски придев радни, перфекат, футур. Бројеви: основни, збирни и редни. Непроменљиве речи: прилози, предлози, везници, узвици и речце.

Синтакса – просте и сложене реченице. Главни реченични чланови: субјекат и предикат. Зависни реченични чланови: објекат, прилошке одредбе, атрибут, апозиција.

Акценат, ортоепија – правилан изговор гласова, реченична интонација; изговор дугих и кратких акцената.

Правопис – писање гласа **ј**, писање речце **не**, писање заменице **ви**, писање назива разних организација, тачка и запета, три тачке, цртица, коришћење школског правописа.

Језичка култура – препричавање, вест, писмо.

Часови предвиђени за културу изражавања деле се на часове писменог и усменог изражавања. Часови писменог изражавања подразумевају четири писмена задатка, припреме за њих, писање, исправке и читање домаћих задатака. Часови усменог изражавања обухватају говорне вежбе, рецитовање стихова, прозних одломака и драматизацију.

Завршни део часа (10 минута)

Наставник саопштава месечни план за септембар и наводи обавезне уџбенике.

1. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, *Уметност речи*, Читанка за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2011.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за петти разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.
3. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
4. Наташа Станковић-Шошо, *Мали речник књижевних термина за основну школу*, Нови Логос, Београд, 2010.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Припремите се за говорну вежбу *Искрено о себи*.

Запажања наставника: _____
_____
_____
_____
_____

Припрема за час

Час број: 2

Област: Језичка култура (усмено изражавање)

Наставна јединица: Говорна вежба: Искрено о себи

Врста часа: утврђивање

Облик рада: фронтални, индивидуални

Наставне методе: комбинована метода (монолошка, дијалошка)

Наставна средства: ученичке свеске са тезама

Корелација: језик, књижевност

Образовни циљеви: оспособљавати ученике за самостално, целовито и садржајно причање на задату тему и подићи ниво културе усменог изражавања.

Васпитни циљеви: пробuditi љубав према лепом говору и култури усменог изражавања, истаћи важност правилне употребе језика.

Функционални циљеви: примењивати стечена знања из језика и књижевности, подстицати ученичку креативност, богатити речник.

Образовни стандарди: CJ.1.2.2; CJ.1.2.3; CJ.1.2.5; CJ.2.2.1; CJ.2.2.4; CJ.2.2.5

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
2. Павле Ивић, *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*, Змај, Нови Сад, 2003.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: _____

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Наставник обавештава ученике да ће се на часу разговарати о њима самима. Свако од ученика требало би да представи себе. Тема је: *Искрено о себи*.

Ученици ће имати десетак минута да размисле о томе како ће одговорити на задату тему. Ученицима се саветује да направе план излагања. План би требало сачинити тако да буде од помоћи при излагању као подсетник. Сачињавање подсетника временом би требало да постане стална навика. На тај начин би ученици унапред смислили композицију излагања и изабрали важне појединости, што би обезбедило сигурност и селективност у казивању и допринело стицању говорне културе. Скреће им се пажња на избор речи, сликовитост казивања, на дикцију као важан фактор, на гест и мимику, који им могу послужити да убедљиво представе себе.

План излагања:

Увод: уопштени подаци о ученику (име и презиме, старост, где живи...)

Разрада: Чиме се бави ученик у слободно време (спорт, читање књига, школа глуме, плес...). Објаснити тај избор. Навести шта воли да ради, шта мисли о школи и друговима. Описати како проводи слободно време.

Закључак: Истаћи које своје особине воли, шта би ученик променио/-ла код себе. Навести на који начин то планира да постигне.

Главни део часа (35 минута)

Ученици се самостално јављају да говоре о задатој теми. Очекује се да ученици састављају разумљиве, граматички исправне реченице и свој говор прилагођавају теми, прилици и сл. Веома је важно да наставник пажљиво слуша и бележи сугестије. Ученике не прекидати док говоре.

Завршни део часа (5 минута)

Наставник представља себе и говори о својим интересовањима и очекивањима. Атмосфера би требало да је сарадничка и пријатељска.

Запажања наставника: _____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Припрема за час

Час број: 3

Област: Књижевност

Наставна јединица: **Наставна обрада митолошке лирске народне песме „Вила зида град“** (Читанка 5, Уметност речи, стр. 11–13; Радна свеска, стр. 13–14, Звучна читанка 5)

Врста часа: обрада градива

Облик рада: индивидуални и фронтални

Наставне методе: текстовна, дијалошка и монолошка

Наставна средства: Читанка 5, Уметност речи (стр. 11–13); Радна свеска (стр. 13 и 14), табла, креда; Звучна читанка 5

Образовни циљеви: упознати ученике са митолошком лирском народном песмом „Вила зида град“; истраживати уметничке чиниоце песме; упознавање књижевнотеоријских појмова (митолошка народна песма, персонификација); уочавање стваралачких поступака у структури песме.

Васпитни циљеви: развијати љубав према књижевној уметности и стварати читалачке навике; стицање уметничког укуса; доживљавање и сазнавање свих битних уметничких чинилаца у митолошкој лирској народној песми; наглашавање основних животних вредности љубави, животне енергије, стварања.

Функционални циљеви: мотивисање ученика на рад; стварање радних навика; оспособљавање ученика за разне врсте функционалног читања, да језички уобличи своје мисли и да самостално анализирају књижевно дело; развијање смисла за уочавање значајних појединости; подстицање на уочавање важности детаља кроз аналитички и синтетички метод.

Образовни стандарди: CJ.1.4.2; CJ.1.4.5; CJ.1.4.6; CJ.1.4.7; CJ.2.4.5; CJ.2.4.6; CJ.2.4.7; CJ.3.4.7

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
2. Радмила Пешић и Нада Милошевић-Ђорђевић, *Народна књижевност*, Вук Караџић, Београд, 1984.
3. Драгиша Живковић, *Теорија књижевности са теоријом писмености*, Драганић, Београд, 1991.
4. Снежана Самарџија, *Увод у усмену књижевност*, Народна књига, Алфа, 2007.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, *Уметност речи*, Читанка за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2011.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.
3. Наташа Станковић-Шошо, *Мали речник књижевних термина за основну школу*, Нови Логос, Београд, 2010.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Уводни део часа (5 минута)

Уводна фаза разговора може да почне присећањем на бајке у којима се појављују виле. Ученици су свакако читали Гримове и Андерсенове бајке, као и бајке из наше народне књижевности. Вођени адекватним питањима наставника ученици ће истаћи своје знање о вилама. Ученицима се саопштава наставна јединица и бележи се на таблу.

Изражајно читање песме и слушање *Звучне читанке* 5. Песма је кратка, па се може прочитати неколико пута. Важно је да је први пут прочита наставник. Изражајним читањем ученици ће се уживети у свет песме. Затим следи читање, које ће бити пропраћено следећим питањима и задацима: Ко зида град? На ком месту? Шта је у томе необично? Колико врата има вилин град? Како су врата украшена? Издвој вилине особине и покушај да их поткрепиш стиховима из песме. Обележи речи које су нејасне и потражи њихово значење на маргини текста.

Од ученика се очекује да:

- разликују основне делове песме (наслов, поднаслов, основни текст);
- проналазе и издвајају основне информације из текста према датим критеријумима;
- повезују информације и идеје изнете у песми, уочавају јасно исказане односе (временски след, средство – циљ, узрок – последица) и изводе закључак.

Главни део часа (30 минута)

Интерпретацију песме почињемо тумачењем речи *град* и *враћа*. Да би ученици могли јасно да сагледају песничке слике, важно им је објаснити да *град* означава дом, дворца, а *враћа* куле тог дворца.

Ученици одговарају на следећа питања и захтеве: Шта је у песми оставило најјачи утисак на вас? Образложите своје утиске. На која размишљања вас је песма навела? Истакните са којом прозном врстом ова песма има сличности. Како изгледа описани град? Ко у њему живи? Које детаље бисте издвојили?

Наставник подстиче ученике да запазе речи *бијела*, *мила*, *сухо* и да открију њихово значење у песми. Објашњава им да су такве речи својствене народној књижевности и називају се **стални епитети**. Њима народни певач открива неку битну особину. Вила је бела – честита, злато је сухо – више него вредно, сестра је мила – вољена. Ученици бележе у школске свеске дефиницију епитета и примере из песме.

Епитет је стилска фигура којом се истиче битна особина бића или предмета.

Наставник очекује да ученици уоче песничке слике и да их запишу у свескама:

1. вила зида град на облаку;
2. врата од злата, бисера и шкерлета;
3. вила жени сина и удаје кћерку;
4. вила ужива у породичној срећи.

Анализа песме подразумева трагање за одговорима на следећа питања: Зашто је народни певач истицао материјално богатство? Шта он тиме заиста истиче? Какво богатство представљају злато, бисери и скерлет? (Материјалним богатством истиче се велика вредност, односно неизмерна љубав коју вила осећа према својој деци.) Колико вили значе *враћа сва од злата* ако на њима нема њеног детета? А врата од бисера? Протумачите завршни стих у песми. На који начин сте доживели вилу? Истакните неке њене особине. Ко се надиграва? Ко побеђује? Шта је у томе необично? Које особине народни певач даје вили, муњи и грому? (Вила зида град, а муња и гром се надигравају, понашају се као људи.)

Ток часа

Ученици сазнају да се стилска фигура којом се неживом свету, предметима и појавама дају људске особине назива **персонификација**. Наставник подстиче ученике да осмисле оригиналне примере за персонификацију и запишу их у свеску.

Анализом стиха ученици запажају да сваки стих има осам слогова и сазнају да се такав стих назива **осмерац**.

Наставник информисе ученике о најстаријој врсти народних лирских песама – митолошким песмама.

Митолошке народне лирске песме настале су у доба паганских, прастарих веровања и казују о томе како је настајао свет. Оне певају о вилама, змајевима, аждајама, Сунцу, Месецу, звездама и муњама, којима се приписују човекове особине и тајанствени утицај на људску судбину. Најчешћи мотиви у тим песмама су: небеске свадбене свечаности с јунацима (Месецом, Сунцем, муњама, вилама); боравак виле у небеском граду; рођење звезде Данице и слично. Митолошке песме чувају и изражавају погледе на свет наших далеких предака: веровање у то да све што човека окружује има душу као и он сам и веровање да је све (камен, ватра, дрво, гром) живо, као и сам човек, и да поседује особине и осећања.

Од ученика се очекује да:

- разликује врсту стиха (осмерац);
- препознаје различите облике казивања у књижевноуметничком тексту: наратија, дескрипција;
- уочава битне елементе књижевноуметничког текста: мотив, тему, фабулу, време и место радње, лик;
- препознаје постојање стилских фигура у књижевноуметничком тексту (епитет, персонификацију);
- повезује песму са временом у којем је настала.

Завршни део часа (10 минута)

Завршни део часа ваљало би искористити за читање текста о вилама, који се налази у *Читанци 5, Уметности речи*. Након прочитаног текста ученици говоре о вилама које познају из књига или цртаних филмова. Наставник даје домаћи задатак за следећи час.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Урадити вежбања у *Радној свесци* на стр. 13 и 14 и на тај начин проверити своје знање о персонификацији.

Запажања наставника: _____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Припрема за час

Час број: 4

Област: Језик (правопис)

Наставна јединица: **Обнављање правописних правила обрађених у претходним разредима**

Врста часа: обнављање градива

Облик рада: фронтални, индивидуални

Наставне методе: дијалошка, текст метода

Наставна средства: *Граматика 5, Дар речи*, стр. 141 и 142, табла, креда

Образовни циљеви: обнављање и утврђивање знања из области правописа: писање великог и малог слова, обележавање управног говора, оспособљавање ученика за правилну употребу знакова интерпункције – тачка, запета, наводници.

Васпитни циљеви: развијање љубави према матерњем језику; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: оспособљавање ученика за правилно писање (у складу са нормом); оспособљавање ученика за самостално решавање задатака.

Образовни стандарди: СЈ.1.2.7; СЈ.1.2.8; СЈ.2.2.5; СЈ.3.2.5

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правойис српскога језика*, Матица српска, Нови Сад, 1993.
2. Иван Клајн, *Речник језичких недоумица*, Нолит, Београд, 1987.
3. Добрила Летић, Јован Вуксановић, *Српски језик и књижевност од 5. до 8. разреда основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.
4. Вељко Брборић, *Правойис српског језика у наставној пракси*, Чигоја, Београд, 2004.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи, Граматика за петти разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за петти разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.
3. Милорад Дешић, *Правойис српског језика – приручник за школе*, Нијанса, Земун, Београд, 2004.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици треба да се подсети основних правописних правила обрађених у претходним разредима: писања властитих имена и присвојних придева, писања бројева, обележавања управног говора, употребе знакова интерпункције; поделе речи на крају реда.

Уводни део часа (5 минута)

Наставник прегледа домаћи задатак који су ученици имали да ураде у *Радној свесци* на стр. 13 и 14 и објашњава им оно што им није било јасно.

Главни део часа (35 минута)

На почетку главног дела часа требало би поновити правописна правила која су ученици обрадили у претходним разредима.

Наставник поставља ученицима питања: Како се пишу властите именице? Како се пишу присвојни придеви – они који су начињени од имена неке особе и они који су начињени од неког географског појма (град, држава)? Које врсте бројева знате? Како се пишу основни, а како редни бројеви ако се пишу цифрама? Који знакови интерпункције могу да стоје на крају реченице? Који се могу јавити унутар реченице? Шта је управни говор? Како се обележава?

Очекује се да ученици одговоре: Властите именице пишу се великим почетним словом: лична имена људи и животиња, називи држава и народа, називи насеља и њихових становника, наслови књига и др. уметничких дела, називи разних установа. Присвојни придеви начињени од властитих именица који се завршавају на *-ов, -ев, -ин* (*Жељков, Андрејев, Маријин*) пишу се великим почетним словом, а они који се завршавају на *-ски, -чки* и *-шки* малим словом (*кинески, словачки, њујоршки*). Ученици наводе још примера.

Очекује се и да ученици знају да постоје основни, редни и збирни бројеви, те да се, када се пишу цифрама, иза основних бројева не пише тачка, а иза редних се пише. На почетку петог разреда ученици треба да знају да се на крају реченице могу јавити тачка (или три тачке), упитник и узвичник, у зависности од садржаја реченице, а унутар реченице могу се јавити запета (зарез), тачка и запета, цртица и црта, две тачке, заграда, знаци навода. Ученици треба да знају и да је управни говор тачно навођење нечијих речи (онако како их је он изговорио) и да се у тексту оне нарочито обележавају стављањем под знаке навода.

Ученици самостално решавају задатке из граматике *Дар речи* на странама 141 и 142. Затим следи провера решења, уз коментарисање и објашњавање сваког задатка. Пожељно је да наставник припреми још примера везаних за управни говор. Наставник задаје реченице уз кратко образлагање.

1. Наведене реченице пребаците из управног у неуправни говор:
  - а) Зоран је рекао другу: „Пусти ме!“
  - б) Јелена је казала Милици: „Срећна сам што си се сетила мог рођендана.“
  - в) Наставница нам је рекла: „Надам се да ће вам бити интересно и лепо у петом разреду.“
  - г) Докторка ме је питала: „Да ли те боли грло?“
2. Наведене реченице пребаците из неуправног у управни говор:
  - а) Питала сам Јану да ли жели да се прошетамо после наставе.
  - б) Мама је љутито позвала Јована да дође кући.
  - в) Маша ми је рекла да ће овог лета ићи у Грчку.
  - г) Наставница нас је упитала да ли знамо како се обележава управни говор.

Ток часа

Такође, на овом часу треба обновити и основна правила о растављању речи на крају реда. Подсетити ученике да се у нови ред не сме пренети само једно слово; да се латиничка слова љ, њ и џ не растављају на саставне делове; да се сугласник који се налази између самогласника преноси у нови ред са самогласником иза себе; и први и други део растављене речи морају да имају самогласник. Наставник овом приликом може да провери и да ли ученици на исправан начин деле речи на слоге.

Завршни део часа (5 минута)

Поновити наведена правописна правила. Ученици бележе у школску свеску правила и примере који су им непознати. Од ученика се очекује да знају правописну норму и примењују је у једноставним примерима. Наставник даје домаћи задатак за следећи час.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Наставник задаје ученицима да напишу састав на тему: *Ово лешо ћу дуго памтити*. Објашњава им како да направе план излагања. План би требало сачинити као подсетник при излагању. На тај начин би ученици унапред осмислили композицију задатка и изабрали важне појединости о којима ће писати.

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 5

Област: Језичка култура (писмено изражавање)

Наставна јединица: **Анализа домаћег задатка:** *Ово лепо ћу дуго памтити*

Врста часа: утврђивање градива

Облик рада: фронтални, индивидуални

Наставне методе: дијалогска, метода самосталних ученичких радова

Наставна средства: табла, креда, ученичке свеске

Корелација: језик

Образовни циљеви: развијати писмено изражавање ученика и подићи ниво културе писменог изражавања.

Васпитни циљеви: неговати љубав према језику, пробудити љубав према лепом писању и култури писменог изражавања

Функционални циљеви: примењивати стечена знања из језика и књижевности у писменом изражавању и подстицати ученичку креативност; развој вештине писања у различитом стилу, форми, жанру.

Образовни стандарди: CJ.1.2.2; CJ.1.2.3; CJ.1.2.5; CJ2.2.4; CJ.2.2.5

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
2. Павле Ивић, *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*, Змај, Нови Сад, 2003.
3. Милија Николић, *Настава писмености*, Научна књига, Београд, 1993.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Пажљиво одабрати мотиве и направити скицу писмене вежбе (користити план написан код куће), а затим приступити писању састава. Обратити пажњу на технику израде писменог састава и адекватно одговорити на задату тему.

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Наставник обавештава ученике да је час посвећен писменој вежби. Саопштава тему, која мора бити јасно формулисана. Уколико неки ученик није сасвим разумео захтев, требало би му објаснити. Посебно подсетити ученике да се мора применити стандардни језик и да се морају поштовати правописна правила. Увод, разрада и закључак се уочљиво издвајају. Подсетити ученике да писмена вежба не мора да садржи само три пасуса, а да рукопис мора бити читак.

Разговор започињемо питањима: Где сте били на распусту? Шта сте радили? Са ким сте се дружили? Куда сте све путовали? Опишите најлепши тренутак који вас везује за село, море, планину, реку, град и сл. Опишите своја осећања и објасните по чему памтите летњи распуст.

Главни део часа (35 минута)

Ученици пишу задатак. Након двадесетак минута јављају се ученици који желе да читају своје саставе. Наставник пажљиво слуша и бележи запажања. То исто раде и ученици, јер ће они као својеврстан жири износити своја запажања и бирати најуспелије радове. Ученик који је читао коментарише свој рад и образлаже своју идеју, а онда и остали ученици саопштавају своја запажања.

Након дискусије, наставник саопштава своја запажања. Неопходно је истаћи добру страну писменог рада, а затим указати на недостатке. Наставник указује на померено тежиште теме, композиционе недоследности, језичке, правописне и стилске грешке и помаже ученицима у изналажењу бољих решења.

Завршни део часа (5 минута)

Изводе се закључци шта је битно за добар писмени састав. На основу садржајности, стилске особености и језичких појединости ученички жири бира најбоље задатке. Наставник предлаже писање побољшане верзије писменог састава.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Ученици треба да се подсети правописних правила која су до сада научили, а која су обнављали на претходном часу. Припремити се за диктат.

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 6

Област: Језик (правопис)

Наставна јединица: Правописна вежба са диктатом. Употреба оба писма (латинице и ћирилице).

Врста часа: обнављање градива из претходних разреда; утврђивање градива

Облик рада: фронтални

Наставне методе: дијалошка, монолошка, текст метода

Наставна средства: свеска, оловка, табла, креда

Образовни циљеви: обнављање и utvrđivanje znanja o pismima srpskog jezika (ćirilica i latinica); обнављање и utvrđivanje znanja iz oblasti pravopisa.

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; развијање свести о важности говора и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: оспособљавање ученика да користе оба писма српског језика (ћирилицу и латиницу); оспособљавање ученика да пишу у складу са правописном нормом.

Образовни стандарди: CJ.1.2.7; CJ.1.2.8; CJ.2.2.5; CJ.3.2.5

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1999.
2. Вељко Брборић, „Правописне вежбе у настави“, *Књижевност и језик*, LIII/1–2, Београд, 2006.
3. Александар Лаковић, *Настава српског језика и књижевности у 5. разреду основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1994.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: _____

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Ученици обнављају правописна правила која су усвојили у претходним разредима.

Главни део часа (35 минута)

За овај час наставник може да припреми кратак текст који треба да садржи што више слова, како малих тако и великих, да би се утврдило у којој мери су ученици савладали писање слова обају писма. Текст треба да садржи и основна правописна правила како би се утврдило и познавање правописа.

Диктат:

Љубица и Сима Ћирић су светски путници. Често мењају место боравка. Пропутовали су целу Северну и Јужну Америку, Азију и Европу. Били су и у неколико афричких земаља: Египту, Мароку, Тунису и Алжиру. Говоре неколико језика: енглески, француски, италијански и шпански, а желе да науче и кинески. Људи су, кажу, свуда љубазни и добронамерни. Планирају да ускоро оду и у Аустралију, али не желе да путују авионом, већ бродом. Кад се врате, поћи ће у нову авантуру.

За ову проверу одличан је текст који се наводи у поменутом делу Александра Лаковића (види: Литература за наставнике).

Ученици пишу по диктату ћирилицом, а наставник сваку реченицу понавља неколико пута. На почетку и на крају диктата наставник чита текст у целини. Ученици затим преписују исти текст латиницом и предају папире наставнику. Наставник ће код куће прегледати диктат и донети га на следећи час.

Ученици који не разликују добро поједина ћирилична и латинична слова упућују се на допунску наставу или им се дају додатне вежбе које ће радити код куће. Диктат садржи и основна правописна правила, која већина ученика савлада до петог разреда (писање великог слова – властите именице; писање малим почетним словом присвојних придева на *-ски*, *-чки*, *-шки*; употреба знакова интерпункције – зарез, две тачке; писање речце *не*).

Завршни део часа (5 минута)

Наставник објашњава ученицима како је требало правилно написати поједине речи (велико, мало слово), указује на знакове интерпункције које је требало написати и објашњава зашто их је требало написати. На табли се бележе правилно речи које су ученици погрешно написали, као и слова која нису добро савладали.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Преписати још једном правилно диктат у школску свеску. Ученици треба да се подсети врста речи које су учили у млађим разредима основне школе.

Запажања наставника: _____
_____
_____
_____
_____

Припрема за час

Час број: 7

Област: Књижевност

Наставна јединица: **Наставно проучавање народне бајке „Аждаја и царев син“** (*Читанка 5, Уметности речи*, стр. 14–20)

Врста часа: обрада градива

Облик рада: индивидуални и фронтални

Наставне методе: текстовна, дијалогска и монолошка

Наставна средства: текст из *Читанке 5, Уметности речи*, стр. 14–20; свеска, табла, креда

Образовни циљеви: прецизним истраживачким задацима ученици ће се упознати са народном бајком „Аждаја и царев син“. Ученике упућивати да уоче повезаност стваралачке фантазије и животне истинитости у бајци; подстаћи ученике да увиде временско, просторно одређење у бајкама; откривати фантастичне и реалистичке мотиве и објаснити њихову уметничку улогу; анализирати лик главног јунака, као и остале ликове у бајци; усвојити термин: типски јунак; објаснити уметничку функцију стваралачких поступака у народној бајци.

Васпитни циљеви: указивати на опште људске вредности: поштење, доброчинство, храброст, упорност, радозналост; уочити и афирмисати и друге врлине главног лика (човечност, милосрђе, одлучност, искреност); током интерпретације издвојити народне пословице којима се могу представити неке од основних идеја ове бајке.

Функционални циљеви: развијати код ученика самосталност и креативно критичко мишљење; навикавати ученике на истраживачко читање; подстицати навику да се констатације поткрепљују примерима из текста.

Образовни стандарди: CJ.1.4.5; CJ.1.4.6; CJ.1.4.7; CJ.2.4.5; CJ.2.4.6; CJ.2.4.7; CJ.3.4.6; CJ.3.4.7

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Наташа Станковић-Шошо, *Тојос пуша у српској народној бајци*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2006.
2. Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1992.
3. Нада Милошевић-Ђорђевић, *Од бајке до изреке*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2006.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, *Уметности речи*, Читанка за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2011.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци:

1. Пажљиво прочитај бајку „Аждаја и царев син“. Шта је на тебе оставило посебан утисак? Образложи зашто. Подвуци непознате речи у тексту и покушај да их протумачиш у контексту или сам пронађи њихова значења користећи Вуков *Рјечник*.
2. Размисли о томе које све особине главни јунак показује. Поткрепи примерима. Које препреке је морао да преброди? Како је то утицало на његову личност? Где и када се дешава радња? Како разумеш то да јунаци немају лична имена? Шта се постиже овом неодређеношћу?
3. Одреди колико композиционих целина има бајка. Издвој фантастичне и реалистичне мотиве. Како по народном веровању изгледа аждаја? Уочи слике из реалног народног живота, размисли о односу реалистичног и фантастичног у бајци.
4. Одреди поруке бајке. Наведи неке пословице које би одговарале порукама.

Уводни део часа (5 минута)

Ученици ће на час обраде бајке доћи припремљени за рад, због тога ће уводни део часа бити посвећен разговору о утисцима које су ученици понели читајући задату бајку. Анализираће се непознате речи. Након излагања ученика, наставник ће поделити већ одштампане наставне листове на којима је он припремио план текста, а који ће ученицима касније служити и за записивање утисака и асоцијација.

Разговор о утисцима започећемо питањима: Како вам се бајка свидела? Објасните зашто. Које су ситуације биле најзанимљивије? Који догађај бисте посебно истакли? Истакните због чега.

Очекујемо да ће ученици у плану текста истаћи следеће: Браћа одлазе у лов из којег се не враћају. Најмлађи брат полази да их тражи. У рекавици упознаје бабу која му помаже да ослободи свет од аждаје. Јунак одлази у друго царство и бори се са аждајом. Главни јунак се жени принцем.

Главни део часа (35 минута)

Тумачење бајке настављамо следећим питањима и захтевима: Како се зове главни јунак? Колико година има? Где живи? Како му се зову браћа и отац? Издвојте неке његове особине. Како сазнаје за аждајину снагу? Ко му помаже у борби са аждајом? Ко излази као победник? Према коме главни јунак показује поштовање?

Очекујемо да ће ученици запазити следеће: Главне ликове бајки упознајемо на самом почетку бајке. Они немају лична имена. Не зна се где живе, ни колико година имају. Народни приповедач не даје такве податке о јунаку, као ни о осталим ликовима бајке. Главни јунаци у бајкама показују велику хуманост, скромност, довитљивост, упорност и храброст. Не показују страх пред натприродним бићима. Главни јунак никада не умире. Увек излази као победник. У бајкама готово у потпуности изостаје опис физичког изгледа јунака. По правилу, главни јунак, да би остварио свој циљ, мора да изврши неки немогућ задатак. Главни јунаци бајки немају натприродне моћи. Сусрет са помагачем на почетку путовања (сусрет са бабом) важан је за развој сижеа. Слушајући савете помагача, јунак доспева до циља. Бајку можемо поделити на три дела: 1) главни јунак тражи браћу; 2) он одлази у друго царство да их спасао и жени се принцем и 3) повратак.

Ученике подстичемо да одговоре на следећа питања: Колико синова има цар? Колико пута баба куша аждају? Колико дана се бори са аждајом? Колико пута је девојка пољубила младића? Ко му помаже да сустигне вепра, зеца и голуба? Колико шибљика сече да би ушао у подрум? Ко је у подруму? Размислити о томе шта би подрум могао да представља ако се царевић спушта у подрум. Где се подрум налази? Где живи аждаја?

На основу одговора очекује се да ће ученици закључити да је композиција бајке трочлана. Цар има три сина и по правилу увек је најмлађи спасилац. Баба из трећег покушаја сазнаје где је аждаја снага. Царевић се три дана борио са аждајом. Девојка га је три пута пољубила. У борби са аждајом помаже му баба, принцеза, чобански пси, хртови и соко. Сече три шибљике да би ушао у доњи свет и спасао браћу и остале људе које је аждаја заробила. Главни јунак се спушта под земљу у онострани свет да би спасао жртве. У доњем свету живе демонска бића која нарушавају хармонију горњег света. Аждаја (штеточина) живи у језеру. Вода је у словенској митологији сеновита. По веровању, у њој су душе умрлих. Вода је граница светова. Загазивши у језерску воду царевић је прешао границу светова. Мегдан је провера јунака да ли је спреман за женидбу. Победивши аждају царевић се жени принцем из захвалности за учињен подвиг. Хармонија се успоставља када главни јунак победи аждају и ослободи све оне које је аждаја заробила. На тај начин потиру се моћи и дела демона.

Ток часа

Ученици уочавају фантастичне и реалистичне елементе. Фантастични елементи: аждаја, чаробна моћ ствари, спољашња снага. Аждаја је опака и прождрљива неман. Слична је али или змају. Реалистични елементи: живот у породици, лов, пастирски живот, заљубљивање, радозналост, страх, женидба.

Завршни део часа (5 минута)

Ученици истичу поуке бајке. На пример: *Боље је уметћи нешто имати. Уметћи је вештина. Мудри мало зборе, али много шворе.*

Након изношења порука бајке, ваљало би поновити основне одлике бајке (радња није везана за простор и време, јунаци немају имена, бројеви имају симболично значење, фантастична бића, бајке почињу и завршавају се на исти начин).

Од ученика се очекује да:

- разликују типове књижевног стваралаштва (усмена и ауторска књижевност);
- уочава битне елементе књижевноуметничког текста: мотив, тему, фабулу, време и место радње, идеје, композицију, карактеристике ликова и њихову међусобну повезаност;
- препознаје постојање стилских фигура у бајци (епитет, поређење, персонификација);
- издваја основне одлике књижевног рода и врсте у конкретном тексту;
- повезује бајку с другим текстовима који се обрађују у настави;
- уочава разлику између препричавања и анализе дела.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Од ученика се очекује да прочитају бајку по избору и припреме се за њену анализу на часу.

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 8

Област: Књижевност

Наставна јединица: **Тумачење народне бајке по избору** (нпр. „Три јегуље“, „Биберче“, „Стојша и Младен“, „Пепељуга“, „Чардак ни на небу ни на земљи“). Припрема је урађена на примеру бајке „Биберче“.

Врста часа: обрада градива

Наставне методе: монолошка, дијалошка

Наставна средства: *Чишанка 5, Уметности речи*, бајка „Три јегуље“, стр. 21–24

Облик рада: фронтални, групни рад

Образовни циљеви: прецизним истраживачким задацима упознати ученике са народном бајком „Биберче“; ученике упућивати да уоче повезаност стваралачке фантазије и животне истинитости у бајци; подстаћи их да увиде временско, просторно и персонално одређење у бајкама; откривати фантастичне и реалистичне (народни живот) мотиве и објаснити њихову уметничку улогу; анализирати лик главног јунака са психолошког, етичког и функционалног становишта; анализирати остале ликове у бајкама; усвојити термин: типски јунак; указати на специфичности народног језика кроз стилске и језичке особености народне бајке; упознати ученике са ликовима као главним чиниоцима трочлане композиције народних бајки; објаснити уметничку функцију стваралачких поступака као што су: преовлађивање и изостајање дијалога, брз ритам дешавања, градација искушења које јунак мора да савлада, персонификованост животиња; истаћи улогу помагача у бајкама и уочити чаробне моћи које они поседују.

Васпитни циљеви: код ученика развијати радозналост и жељу за сталним упознавањем света око себе; указивати на опште људске вредности: поштење, добротинство, храброст, упорност, радозналост; уочити и афирмисати и друге врлине главног лика (човечност, милосрђе, одлучност, искреност); истаћи што више порука бајке, а потом их уопштити као универзалне животне истине; вредновати моралне особине ликова; откривати позитивне и негативне особине и именовати их; нагласити важност етичких норми у животу; нагласити да народна проза афирмише позитивне људске вредности; развијати код ученика оптимизам, машту, позитивну радозналост, марљивост и хумани однос према околини; током интерпретације издвојити народне пословице којима се могу представити неке од основних идеја ове бајке.

Функционални циљеви: развијати код ученика самосталност и креативно критичко мишљење; подстицати навику да се констатације поткрепљују примерима из текста; подстицати креативност код ученика; уводити ученике у проблемску наставу којом ће се подстаћи самостално креативно мишљење; обучити ученике за стваралачки рад; подстицање ученика на уочавање важности детаља кроз аналитички и синтетички метод.

Образовни стандарди: CJ.1.4.2; CJ.1.4.5; CJ.1.4.6; CJ.1.4.7; CJ.2.4.5; CJ.2.4.6; CJ.2.4.7; CJ.3.4.6; CJ.3.4.7

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Наташа Станковић-Шошо, *Тойос йуша у српској народној бајци*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2006.
2. Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1992.
3. Нада Милошевић-Ђорђевић, *Од бајке до изреке*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, 2006.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Вук Стефановић Караџић, *Српске народне приповјешке*, Нолит, Београд, 1969.
2. Веселин Чајкановић, *Српске народне приповјешке*, Просвета, Београд, 1972.
3. Наташа Станковић-Шошо, *Мали речник књижевних термина за основну школу*, Нови Логос, Београд, 2010.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци:

1. Пажљиво прочитај бајку „Биберче“. Шта је на тебе оставило посебан утисак? Образложи зашто. Подвучи непознате речи у тексту и покушај да их протумачиш у контексту или сам/-а пронађи њихова значења користећи Вуков *Рјечник*. Уколико ти нису доступне штампане верзије ових књига, потруди се да их пронађеш на интернету.
2. Колико целина можеш издвојити? Покушај да им даш наслове и направи план текста користећи реченице из саме бајке.
3. Размисли о томе које све особине главни јунак показује. Поткрепи их примерима.
4. Где и када се дешава радња? Како разумеш то да јунаци немају лична имена? Шта се постиже овом свеопштом неодређеношћу?
5. Издвој фантастичне и реалистичне мотиве. Уочи слике из реалног народног живота и размисли о односу реалног и фантастичног у бајци.
6. Наведи неке пословице које би одговарале порукама бајке.

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Уводни део часа (10 минута)

Ученици ће на час обраде бајке доћи припремљени за рад, због тога ће уводни део часа бити посвећен разговору о утисцима које су ученици понели читајући задату бајку. Анализираће се непознате речи и излагање плана текста. Након излагања ученика, наставник ће поделити већ одштампане наставне листове на којима је он припремио план текста, а који ће ученицима касније служити и за записивање утисака и асоцијација.

Разговор о утисцима које су ученици понели читањем бајки започећемо питањима: Како вам се бајка свидела? Које су ситуације биле најзанимљивије? Која личност вам се највише допала? Који догађај бисте посебно истакли? Због чега?

Главни део часа (35 минута)

Након уводног дела часа, ученици ће бити подељени у четири групе и биће им дати нови истраживачки задаци усмерени на поједине области.

Типски јунак (1. група)

1. Која су прва обавештења која сазнајемо о ликовима?
2. Издвојте особине главног јунака у бајци. Које особине су доминантне?
3. Које је све препреке јунак морао да преброди да би постигао свој циљ? Пронађите их и објасните како препреке делују на јунака.
4. Које вредности стављају јунаци испред материјалног богатства?
5. Како се главни јунак понаша према другим ликовима у бајци? Пронађите примере у којима испољава своја осећања. Ко су помагачи главном јунаку?
6. Како су васпитани? Из којих поступака то видите? На који начин су јунаци награђени?

Током анализе ових истраживачких задатака очекујемо да ће ученици поћи од знања о типском јунаку које су стекли у претходним разредима.

Главни јунаци у бајкама су племенити и показују велику хуманост и храброст. Не показују страх пред натприродним бићима, они њима чак нису ни изненађени. Главни јунак никада не губи у борби са злом и никада не умире. Увек је пун ведрине и оптимизма. У бајкама готово у потпуности изостаје опис физичких карактеристика јунака, а ако га има, онда се изглед, односно лепота, описују кроз поређења: *деше као биберово зрно, велики као јаблан*, што је и карактеристично за народну традицију. По правилу, главни јунак, да би остварио свој циљ, мора да изврши неки немогућ задатак. Сви ликови у бајци, главни и споредни, реални и фантастични, позитивни и негативни, живе на једном простору и у исто време.

Главни јунаци бајки су заправо припадници обичног народа. Они немају натприродне моћи. Сусрет са помагачем на почетку путовања важан је за развој сижеа. Слушајући савете помагача, јунак доспева до циља. Уврежено је мишљење да су ликови у бајкама непроменљиви, да у њиховом карактеру нема никаквих промена. Ипак, сазревање јунака у бајкама је одређено психолошким развојем. Дечак Биберче одлази на пут, физички расте, одраста. Борећи се са аждајом (типски лик противника) спасава принцезу, а коначно сазрева након боравка у оностраном свету и постаје царевић. Сопствени физички недостатак Биберче превазилази добротом. Чинећи добра дела добија моћ, порасте. То је у бајци градацијски приказано: Враћа јабуке које је ала украла; убија алу; жени се принцем. И развој лажног јунака из бајке „Биберче“ можемо градацијски сагледати: Не спасава своју вереницу од але, прети да ће је убити ако открије његову превару, крши договор са Биберчетом ушавши у цркву у поноћ (демонско доба). Само најбољи људи могу добити награде. Иако су некада били

сиромашни, они новостечено материјално богатство не стављају у први план. На тај начин бајка афирмише најпозитивније људске особине.

Иако проучаваоци бајки тврде да су јунаци ових дела безлични и без осећања, ипак можемо пронаћи елементе описа психичког стања ликова. Мајка *џаши* због тога што Биберче не расте: „Онда окрену у плач и јаук сваки дан“. Биберче *показује симџашију* према принцези, спушта јој главу у крило, пушта је да га чешка, однос им је пун *поверења*, принцеза му *верује* да ће се он вратити, *не џлаши* се претњи свог вереника. Видимо да осећања нису сасвим одсутна, ликови се заљубљују на први поглед.

Језичко-стилска анализа народних бајки (2. група)

1. У каквој атмосфери и када је приповедач причао бајке?
2. У ком лицу је испричана бајка?
3. Пажљиво прочитајте дијалоге у бајци. Какву промену у приповедање уноси дијалог?
4. Које особине ликови откривају кроз дијалог? Објасните запажања.
5. Какав став приповедач заузима према својој причи? Размислите шта све он зна о својим јунацима. Подвучите коментаре приповедача.
6. Пажљиво прочитајте бајку и означите места на којима се појављују описи. Зашто је бајка богатија догађајима него описима?
7. Протумачите промену у приповедању која је постигнута дескрипцијом.
8. Којим стилским изражајним средствима се постиже сликовитост описа? Наведите примере.

У усменом стваралаштву приповедач има временско и просторно јединство са публиком због тога што између њега и слушалаца не постоји никаква дистанца. Како би задржао пажњу окупљених људи, причање мора увек бити занимљиво и без прекида, пошто не постоји могућност да се поправи већ испричано. Доминантна форма приповедања у бајкама је приповедање у трећем лицу. У иницијалној формули приповедач употребљава крњи перфекат и на тај начин успоставља временску дистанцу према теми о којој ће говорити. Приповедање кроз дијалог даје јој живост и уверљивост. Дијалогом народни приповедач разбија и монотонију причања. Бајка „Биберче“ карактеристична је по томе што у њој доминира приповедни тон. У дијалогу су написане само три реченице. Живост приповедања народни приповедач постиже низањем догађаја које повезује прилозима за време *онда* и *кад*.

„Онда крену у плач.“, „Кад дође време...“, „Кад изађу на суд...“, „Кад она изнесе главе...“

Уводна формула бајке најчешће садржи крњи перфекат: „*Била жена нероткиња....*“

Описивање такође представља један облик приповедања. Приповедач настоји да задржи пажњу слушалаца, његово казивање мора бити динамично и занимљиво, а описивање би, свакако, успорило ритам радње. Због тога су описи у бајкама сведени на минимум.

Хипербола и персонификација јесу битне одлике бајке, као и многа друга језичка средства, и доприносе живости слика и ангажовању имагинације слушалаца. Хиперболисане су и човекове способности. За ову тврдњу најбољи пример налазимо у бајци „Биберче“: „...а ала испадне напоље, а он брже одсече од своје ноге мяса па јој баци“; „У том, ето ти але са девет глава, он је дочека и одсече јој једну главу, а ала јуриш на њега, а он јој одсече и другу, и тако свих девет“. Хиперболисан је мали раст и велика снага. Мотивом чудесног зачећа објашњен је узрок његовог изгледа и снаге. Они су последица мајчиног неопрезног изрицања сопствене жеље. У служби фантастике је и персонификација – животиње (змије, але, мишеви) говоре људским језиком. Имају своје куће у којима справљају ручак.

Фантастични и реалистични мотиви у бајкама (3. група)

1. Издвојте композиционе целине у бајкама. Обратите пажњу на фантастичне елементе у њима. Како се понашају животиње?
2. Пронађите реалистичне мотиве. Набројте што више слика из народног живота.
3. Када настају драматичне ситуације у бајкама?
4. Како се јунаци крећу кроз простор?

Долазак или одлазак демонских бића увек прати нека бука, лупа или пламен. Граница између овоземаљског и оног другог света у којем живе онострана бића је пећина или вода. Вода је у српској митологији сеновита. Верује се да у њој бораве душе умрлих. Биберче, у потрази за јабукама, силази у доњи свет. Мегдан са алом одвија се крај језера. Сустрет са штеточином, алом, представља препреку која покреће јунаково делање. Мегдан је врста провере јунака да би се утврдило да ли је зрео за женидбу. Јунаштвом ослобађа принцезу, жени се, а женидба је награда за учињен подвиг. Доказ да су јунаци боравили са оне стране јесу језици које је Биберче одсекао али.

Ученике треба подстаћи да размисле о односима између чланова породице, што ће им открити норме понашања и морално схватање патријархалног друштва. Биберче не заборавља своју мајку, иако живе у благостању, али је и реално да деца одлазе из родитељског дома како би створили сопствени: „И тако он оде, а мати остаде плачући“. Добровољним одласком од родитеља у свет у коме ће се суочити са различитим опасностима и искушењима младићи доказују да су сазрели и постали равноправни чланови заједнице.

Временска и просторна неодређеност у бајкама (4. група)

1. Где се догађа радња ових бајки? У којој земљи и у ком граду?
2. Када се дешава радња бајки?
3. Како објашњавате то да само Биберче има властито име?
4. Којим језичким поступцима је остварена просторна, временска и географска неодређеност радње?
5. Какву уметничку улогу има та уопштеност?

Након одређеног времена посвећеног размишљању о истраживачким задацима, извешћемо уопштену констатацију да су простор и време у бајкама неодређени, а потом ћемо наводити примере који ће поткрепити и продубити ову тврдњу. Читајући бајку закључујемо да се не зна где се тачно одвија радња бајке. Нигде се не помиње име земље, града нити било која географска одредница. „Ишавши он задуго дође у један царски двор па уђе у башчу, кад тамо – царска кћи седи под једним дрветом и плаче.“ Јунак живи у *кући*, иде у *праг*, *салаш*, стиже у неко *царство*. Неодређеност времена и простора постиже се избегавањем употребе географских појмова и употребом неодређених заменица са значењем *некој* и *непознатом* места. Тај недостатак прецизно одређеног места радње даје могућност јунацима да се лако крећу, те се сама радња може врло лако локализовати у било који крај у било ком времену. Календарско време у бајкама не постоји. Знамо да су догађаји текли у прошлости, али се не везују ни за какав историјски догађај или век. Све у вези са временом је неодређено: *кроз неко време*, *прође шако неко време*, *мало пошом...* Већ сама уводна формула и коришћење крњег перфекта уводи нас у свет потпуне временске и просторне неодређености. Лична имена се у бајкама не помињу. Помињу се само неодређене личности: „Била жена нероткиња, па молила...“. Уколико се и користи лично име, оно је симболично: Биберче, мали попут зрна бибера. Та временска, просторна неодређеност, као и непознавање личних имена јунака бајки пружају могућност да се слушаоци, односно читаоци из било ког дела света у потпуности уживе у бајковити свет, дају бајци могућност ванвременског и ванпросторног прихватања.

Ток часа

Завршни део часа (10 минута)

Након излагања ученика и упознавања са елементима бајке, можемо приступити истицању порука. Основна порука свих бајки је да *добро увек побеђује*. Од ученика се очекује да наведу што више пословица које се односе на поруке бајки, јер то представља и функционално повезивање градива. Било би пожељно да се пословице испишу на табли или да их имамо већ припремљене на хамеру.

ИЗГЛЕД ТАБЛЕ

Народне бајке		
„Три јегуље“	„Чудотворни прстен“	„Биберче“
Ко доброту сеје, љубав жање.	Ко добро чини, боље дочека.	Бибер је зрно малено, ал пред господу излази.
Ко умије њему двије.	За тврдо дрво треба и тврд кљун.	Што снага не може, памет учини.
Крв није вода.	Ум царује, снага кладе ваља.	Боље умети него имати.
Породица изнад свега.	Под јагњећом кожом много пута вук лежи.	Умети је вештина
Мудросћ свештом влада		

Истицањем народних пословица ученици се оспособљавају за сажето и прецизно изражавање. Због тога оне и јесу погодне за дефиниције порука текстова које тумачимо.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Ученици добијају задатак да погледају цртани (анимирани) филм снимљен по некој бајци и да се припреме да препричају најдинамичнију сцену из филма и бајке по избору. За домаћи задатак требало би и да одговоре на питања у *Радној свесци* на стр. 26 и 27.

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 9

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: **Врсте речи (обнављање градива из претходних разреда)**

Врста часа: обнављање градива

Облик рада: фронтални, индивидуални

Наставне методе: дијалогска, текст метода

Наставна средства: *Граматика 5, Дар речи*, стр. 9 и 10, табла, креда, школска свеска

Образовни циљеви: обнављање знања о врстама речи; оспособљавање ученика за уочавање именица, глагола и придева у реченици; оспособљавање ученика за уочавање врста именица и придева.

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: развијање моћи запажања и упоређивања; развијање моћи анализе и закључивања; подстицање ученика на самостално истраживање.

Образовни стандарди: СЈ.1.3.4; СЈ.1.3.9; СЈ 2.3.3 СЈ.3.3.4

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.
2. Добрила Летић и Јован Вуксановић, *Српски језик и књижевност од 5. до 8. разреда основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Помоћу наставникових питања ученици се подсећају врста речи које су учили у претходним разредима. Одговарају на следећа питања: Које врсте речи постоје? Шта су именице? Које врсте именица постоје? Коју службу у реченици именице могу да врше? Шта означавају глаголи? Коју службу у реченици врше глаголи? Шта су придеви? Уз коју врсту речи стоје придеви? Које врсте придева постоје?

Главни део часа (35 минута)

Ученици решавају следеће задатке:

1. Подвуци заједничке именице: шећер, Александра, столица, аутобус, Београд, вода.
2. Из следећег низа речи издвој присвојне придеве: Немањин, путни, Немачка, школски, златни, норвешки, Немања, неразумљив, немачки.
3. Подвуци глаголе у следећој реченици: Много волим зиму јер могу да се санкам, скијам, клизам на леду, грудвам са другарима и уживам на планини.

Затим ученици самостално решавају задатке у граматички *Дар речи* на странама 9 и 10. Следи провера урађеног.

Обнављање знања о врстама речи може се применити и на обрађену песму „Вила зида град“, и то пре свега на именице којима ова песма обилује, затим на глаголе и придеве. Ову вежбу ученици могу да раде у паровима. (Заједничке именице су: *град, вила, небо, земља, јрана, облак, враћа, син, кћер, муња, тром, сестра, браћ, невјеста, ђевер*; градивне именице: *злаћо, бисер, шкерлећ*; придеви: *б`јела, суха, сама, мила*; бројеви: *шроје* – збирни, *једна* – основни, *друја* – редни, *шрећа* – редни, *оба, два* – основни; заменице: *њих*; глаголи: *традила, тради, жени, удава, сједи, погледује, итра, надијрала*.) Наставник може да зада ученицима задатак и да уоче оне речи које не могу да мењају свој облик, тј. које су увек истог гласовног склопа (ни, на, но, од, ће, с, а), а о којима ће више речи бити на следећем часу.

Завршни део часа (5 минута)

Поновити знање о врстама речи, с акцентом на именицама, глаголима и придевима.

Од ученика се очекује да препознају врсте речи и знају основне граматичке категорије променљивих речи.

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 10

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: **Променљиве (именице, заменице, придеви, бројеви, глаголи) и непроменљиве речи (прилози, предлози, речце, узвици, везници)**

Врста часа: обрада градива

Облик рада: фронтални; индивидуални

Наставне методе: дијалогска, монолошка, текст метода

Наставна средства: *Граматика 5, Дар речи*, стр. 11–13, табла, креда, школска свеска

Образовни циљеви: утврђивање и проширивање знања о врстама речи; појмовно и термилошко богаћење речника ученика (појам променљивости/непроменљивости, појам именских речи); оспособљавање ученика за разликовање променљивих и непроменљивих речи; оспособљавање ученика за уочавање именица, глагола, заменица и придева у реченици; оспособљавање ученика за уочавање врста именица и придева.

Васпитни циљеви: развијање љубави према матерњем језику; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: развијање моћи запажања и упоређивања, анализе и закључивања.

Образовни стандарди: CJ.1.3.4; CJ.1.3.9; CJ.2.3.3; CJ.3.3.4

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.
2. Добрила Летић и Јован Вуксановић, *Српски језик и књижевност од 5. до 8. разреда основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдиф, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, Јелена Срдиф, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: _____

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Подсећање на врсте речи – кроз дијалог са ученицима.

Питања: Које врсте речи постоје? Шта су именице? Којом врстом речи се исказују радња, стање или збивање? Шта су придеви? Уз коју врсту речи стоје придеви? Шта су заменице? Шта означавају бројеви? Наведите пример за сваку врсту речи.

Главни део часа (35 минута)

Задавање три кратке граматичке вежбе. Наставник упућује ученике да размисле о појму променљивости на основу тога што постоје различити облици за лица и времена код глагола (*волим, волиш, волео сам, волећу*) или различити облици именица и придева, у зависности од тога у којој ће служби бити употребљене у реченици: *Ова књиџа је баш занимљива! Прочишала сам занимљиву књиџу.*

Ученици наводе речи које могу да мењају свој облик, тј. нису увек истог гласовног склопа. Ученици уочавају различите облике променљивих речи, као и речи које нису промениле свој облик у одломку из приче о свицу Леу (*Грамашика 5, Дар речи*, стр. 11 и 12). Ученици записују у свеске: Постоји десет врста речи, од којих неке могу да мењају свој облик, а неке увек остају у истом облику. Речи које могу мењати свој облик називају се **променљиве**. То су: именице, заменице, придеви, бројеви и глаголи. Именице, заменице, придеви и бројеви мењају се на сличан начин и спадају у тзв. **именске речи**. Глаголи мењају свој облик на нешто другачији начин од именских речи. **Непроменљиве** су оне речи које се налазе увек у истом облику. То су следеће врсте речи: прилози, предлози, везници, узвици и речце.

Наставник може напоменути да нису сви бројеви променљиви, али да се као врста речи сврставају у променљиве јер постоје они који мењају свој облик. Ученици затим решавају задатке у граматици *Дар речи* на 13. страни. Следи провера. Наставник објашњава ученицима оно што им није било јасно. Уколико остане времена, ученици могу добити задатак да издвоје променљиве и непроменљиве речи из реченица које је наставник припремио, при чему ће објашњавати зашто су коју реч свртали у одређену групу.

Примери реченица:

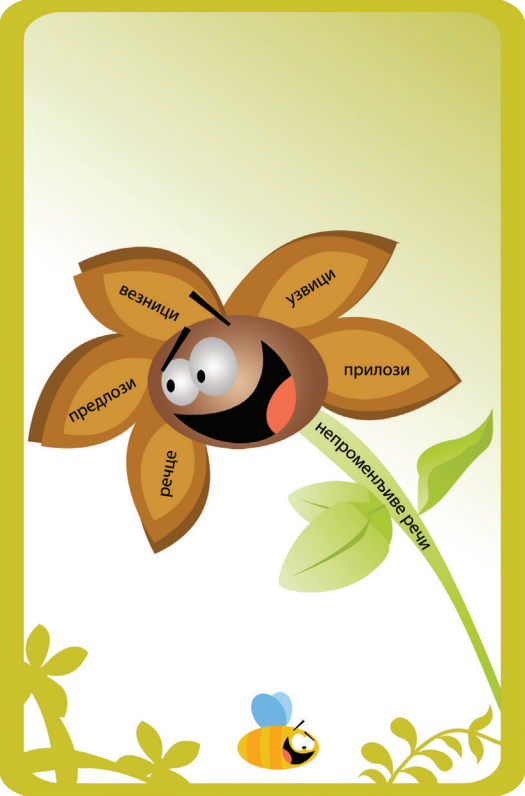
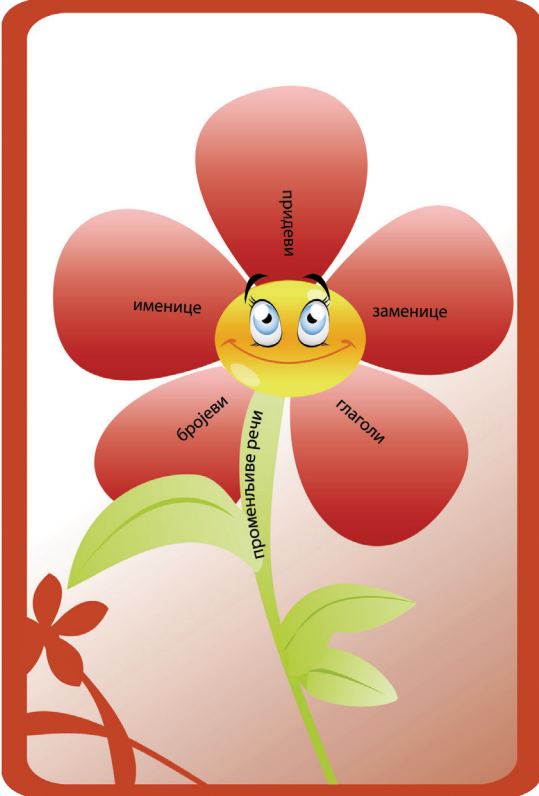
1. У хладним зимским данима бака је мом брату и мени увек радо причала и читала најлепше бајке.
2. Ако нешто желиш да постигнеш, треба да се потрудиш и да даш две од себе.
3. Да сам бар знала да се више никада нећемо видети!
4. Ух, што ми се једу неки укусни колачи!
5. Напољу је било веома хладно, али моји другари и ја смо уживали у играма на снегу.

Завршни део часа (5 минута)

Обнављање наученог: По чему се разликују променљиве и непроменљиве речи? Које врсте речи спадају у променљиве? Које од наведених врста речи спадају у именске? Наведите непроменљиве врсте речи. Наставник даје домаћи задатак за следећи час.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Пажљиво прочитајте одломке из драме за децу *Биберче* и размислите о карактеру Биберчета, Добрише и Свадише и њиховом међусобном односу. Истакните разлоге Биберчетовог одласка у бој са алом. Запазите какав је Биберчетов однос према мајци. Наведите сличности и разлике између народне бајке „Биберче“ и истоименог драмског текста Љубише Ђокића.

ИЗГЛЕД ТАБЛЕ

Запажања наставника: _____

[illegible]

Припрема за час

Час број: 11

Област: Књижевност

Наставна јединица: **Наставно проучавање одломка из драме за децу Биберче Љубише Ћокића** (*Читанка 5, Уметност речи*, стр. 25–32)

Врста часа: обрада градива

Облик рада: фронтални, индивидуални

Наставне методе: дијалoшка, монолошка, текстуална

Наставна средства: текст из читанке, табла, креда, свеска

Корелација: Подсећање на примере обрађених књижевних дела, махом из народне књижевности (народна бајка „Биберче“)

Образовни циљеви: упознати ученике са животом и радом Љубише Ћокића; препознати и проучити тематику, фабулу, композицију дела и посебну пажњу обратити на карактеризацију ликова; обновити знање о основним одликама драмског дела; уочити сличности и разлике између драмског текста и истоимене народне бајке; оспособљавати ученике за разумевање и сазнавање књижевног дела; подстицати ученике да самостално читају, доживљавају и тумаче књижевно дело и да га прочитају у целини; подстицати ученике да се опробају у драматизацији дела.

Васпитни циљеви: ученици стичу позитивне навике и врлине кроз процењивање и критичко сагледавање моралних сукоба између јунака и унутар главног јунака; гаје позитивна осећања према свету који нас окружује; развијају љубав према књижевности, стварају читалачке навике.

Функционални циљеви: код ученика примењивати стечена знања у даљем раду; подстицати читалачку радозналост и маштовитост; побуђивати критички и истраживачки дух ученика; прецизним истраживачким задацима оспособљавати ученике за самосталан рад; креативном радном атмосфером на часу навикавати ученике на тимски рад; развијати код ученика способности за запажање и упоређивање, закључивање и доказивање, анализу и синтезу; развој глумачких и реторичких вештина код ученика.

Образовни стандарди: CJ.1.4.2; CJ.1.4.5; CJ.1.4.6; CJ.1.4.7; CJ.2.4.7

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1992.
2. Љубиша Ћокић, *Биберче*, Позориште „Бошко Буха“, Београд, 2001.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, *Уметност речи*, Читанка за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2011.
2. Наташа Станковић-Шошо, *Мали речник књижевних термина за основну школу*, Нови Логос, Београд, 2010.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Пажљиво прочитајте одломке из драме за децу *Биберче* и размислите о: карактеру Биберчета, Добрише и Свадише; међусобном односу ова три дечака; разлозима Биберчетовог одласка у бој са алом; односу главног јунака према мајци; сличностима и разликама између народне бајке „Биберче“ и истоименог драмског текста Љубише Ћокића.

Уводни део часа (5 минута)

Наставник саопштава наставну јединицу и пише је на табли. Један ученик износи податке о писцу, а остали ученици, по потреби, допуњују његово излагање.

Љубиша Ђокић (1929–1996) био је драмски писац и позоришни редитељ, посебно познат по дечијим емисијама „Коцка, коцка, коцкица“, „Коларићу-Панићу“, „Расковник“, „Драмске игре“. Аутор је драма за децу „У цара Тројана козије уши“, „Биберче“ и „Грдило“, за које је инспирацију нашао у народном стваралаштву.

Проучавање одломка започињемо питањима и захтевима: Шта је у овом делу оставило најјачи утисак на вас? Образложите свој исказ и поткрепите га примерима из текста. На која размишљања вас је ово уметничко дело навело? Какве је емоције у вама побудило? Како замишљате извођење овог драмског комада на сцени? Због чега бисте волели да одгледате представу *Биберче* у позоришту?

Главни део часа (35 минута)

Наставник јасним и прецизним питањима које упућује ученицима започиње тумачење књижевног дела. Значење непознатих речи открива са ученицима током анализе текста. Разговор подстиче следећим питањима: Који лик вас уводи у драмску радњу? Шта све од њега сазнајемо? Која је његова улога?

Приповедач је лик који нас упознаје са уводном причом у којој је објашњено чудесно рођење малог дечака Биберчета. Он нас води кроз драмску радњу повезујући догађаје који се хронолошки смењују. Ко су јунаци ове драме? Како их замишљате? Обратите пажњу на њихова имена. Шта нам она откривају о карактерима јунака?

Биберче, Добриша и Свадиша су три дечака чија имена одговарају главним особинама које их красе: Биберче је мален попут зрна бибера, Добриша је добар, праведан и пажљив, а Свадиша свађалица.

Због чега Свадиша прети Биберчету? Прокоментаришите његово понашање. Издвојте реченице у којима вређа Биберчета. Окарактеришите Свадишу.

Свадиша је свадљив, изазива свађе и сукобе, а конфликте решава тучом. Воли да се руга тако што пронађе нечију слабу тачку у коју онда упорно удара. Непрестано вређа Биберчета зато што је мален, руга се његовој величини и сматра да није достојан јуначког подухвата у који се упушта.

Како Биберче реагује на Свадишине претње и увреде? Шта вам то говори о овом дечаку? Ко се труди да спречи сукоб између Биберчета и Свадише?

Биберче се извињава Свадиши зато што га је ударио у око, али свадљивац не прихвата овај добронамеран и пријатељски гест. Биберче је смирен, не жели да се сукобљава са Свадишом, на његове увреде одмахује руком, игнорише их, као да га не дотичу, па се и не љути. Добриша се труди да смири ситуацију.

Какав је Добриша према Биберчету? Чиме показује да му је прави друг? Наведите примере из текста који ће поткрепити ваш суд.

Добриша критикује Свадишу због увреда које упућује Биберчету. Стрепи и брине зато што Биберче иде у бој са алом, обећава да ће његовој мајци пренети поздраве.

Зашто Свадиша сумња да ће Биберче победити алу? Где лежи човекова снага за борбу по мишљењу Свадише, а како јунаштво схвата Биберче?

Свадиша и Биберче имају потпуно различит поглед на јунаштво. За Свадишу јунакова снага лежи у јаким песницама и мишићима, а за Биберчета у племенитом срцу, спремности и решености да се подвиг учини.

Шта је подстакло Биберчета да изађе на мегдан али? Који циљ је овај јунак себи поставио? Биберче је слушао приче деде Стогодана и оне су га подстакле да учини племенити подвиг: да спасе девојке од страшне аждаје која их прождире.

Како су становници села реаговали на вест да Биберче креће у бој са алом? Зашто иду у потеру за њим? Какав исход боја очекују?

Бабе се крсте од чуда, а старцима дрхте ноге. Сви теше Биберчетову мајку, мада је већина становника уплашена и плаче. Они сабраног духа решили су да одговоре Биберчета од његове намере јер сматрају да нема никакве шансе да се спасе од страшнoг чудовишта. Важно је истаћи да ни они, као ни Свадиша, не верују да малено Биберче може да победи огромну алу.

Која дилема мучи Биберчета док иде на мегдан са алом? Да ли се он плаши аждаје? Шта ти то говори о овом дечаку? Ко прати јунака кроз шуму? Због чега су животиње пажљиве према Биберчету? Која животиња га сматра будалом и због чега, а која га прати најдуже? Због чега је то необично?

Биберче не страхује од сукоба са чудовиштем, али се у њему води јака унутарња борба. Он је добар син, воли своју мајку и гризе га савест што ју је растужио и забринуо својим одласком. Са друге стране, пред себе је поставио виши, несебичан циљ за опште добро: спасити недужне девојке и незаштићену принцезу од смрти. Од тог циља он не одустаје.

Животиње из шуме весело поздрављају Биберчета и као да желе тиме да га охрабре, да му пружи подршку и покажу да се диве његовој храбрости и спремности да се супротстави чудовишту. Колико је ала страшна показују и речи лава, који је краљ животиња и најјачи међу њима, али сматра да је Биберче лакомислен што иде у борбу са много јачим од себе. С друге стране, необично је да зец, који важи за великог страшљивца најдуже прати јунака, „скоро целу миљу“.

Које Биберчетове особине уочавате у овом одломку? Шта мора да краси главног јунака бајке који се супротставља злу? Чему нас уче поступци овог маленог дечака?

Биберче је малени дечак великог срца. Стрпљив је и толерантан када не реагује на Свадишине увреде. Добар је син који поштује своју мајку и брине за њу. Храбар је, неустрашив, самоуверен јер је спреман да се супротстави аждаји која је много јача од њега. Племенитост и несебичност показује у својој решености да крене да ослободи принцезу. Све ове врлине се могу препознати и код већине јунака бајки који крећу у борбу против сила зла у различитим облицима: аждаје, змајеви, вештице...

Биберче својим поступцима показује да истинска снага човека лежи у његовом чистом срцу, племенитим, несебичним и добрим намерама, а да је човекова самоувереност и решеност да нешто учини најбољи пут ка сигурном остварењу зацртаног циља. Такође, ово дело нас учи да јунаштво, ако је снага без духа, остаје чиста сировост. Подсетите се народне бајке „Биберче“ и наведите сличности и разлике између ова два истоимена дела. На основу којих карактеристика закључујете да је Ђокићево дело драма? Шта је писац постигао употребом стиха и риме?

Главни јунак је исти у оба дела, као и основни заплет – сукоб Биберчета и аждаје и ослобађање принцезе. Љубиша Ђокић је увео нове јунаке у своју драму, коју је и осавременио – што је посебно приметно на плану језика. Основна разлика између ова два дела је у начину обраде грађе: народна бајка је епско, прозно остварење, а Ђокићево *Биберче* је драмско дело. Ученици препознају основне одлике драме: подела радње на чинове и појаве, дидаскалије, подела улога, етапни развој драмске радње, дијалог као основни облик изражавања, прилагођеност текста извођењу у позоришту. Реплике су написане у стиху, што доприноси музикалности дела, лакшем праћењу, али и памћењу текста. На крају, као и у бајци, малено Биберче ће

Ток часа

победити страшну аждају. Када знате завршетак драме, размислите о значењу народне пословице *Ум царује, снага кладе ваља*. Ова мудрост ће вам бити још јаснија ако се потрудите да пронађете и прочитате библијску причу о борби Давида и Голијата.

Завршни део часа (5 минута)

Ученици обнављају стечена знања и изводе закључке о прочитаном делу. Од ученика се очекује да:

- разликују типове књижевног стваралаштва (ауторска и усмена књижевност);
- разликују основне књижевне родове: лирику, епiku драму;
- препознају различите облике казивања у књижевноуметничком тексту: нарација, дескрипција, дијалог, монолог;
- уочавају битне елементе књижевноуметничког текста: мотив, фабулу, време и место радње, карактеристике ликова (психолошке, етичке) и њихову међусобну повезаност;
- повезују књижевноуметнички текст с другим текстовима које обрађују у настави (народна бајка „Биберче“).

Наставник даје ученицима домаћи задатак да се припреме за драматизацију обрађеног текста.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Изражајно читање драмског текста из читанке *Уметности речи 5* по улогама.

Запажања наставника: _____

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Припрема за час

Час број: 12

Област: Језичка култура (усмено изражавање)

Наставна јединица: Драмско извођење одломка из драме за децу *Биберче Љубише Ђокића* (Читанка 5, Уметност речи, стр. 25–32)

Врста часа: усмено изражавање

Облик рада: фронтални, индивидуални, групни рад

Наставне методе: дијалoшка, монолошка, текст метода, метода демонстрирања

Наставна средства: текст из Читанке 5, Уметност речи 5, стр. 25–32

Образовни циљеви: самостална интерпретација ликова драме; подстаћи ученике да уочавају особености говора јунака.

Васпитни циљеви: развијати код ученика правилан смисао за хумор, ведрину људског духа, комику; неговање моралних вредности код ученика; неговање културе говора; развијање интересовања и љубави према драмској књижевности.

Функционални циљеви: развој глумачких и реторичких вештина код ученика; развијање ортоепских способности ученика.

Образовни стандарди: CJ.1.4.2; CJ.1.4.5; CJ1.4.6; CJ.1.4.7; CJ.2.4.7

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Милија Николић, *Мешовита наставе српског језика и књижевности*, Београд, 1992.
2. Павле Ивић, *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*, Змај, Нови Сад, 2003.
3. Обрад Станојевић и Сима Аврамовић, *Основи реторике и беседништва*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, *Уметност речи*, Читанка за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2011.
2. Наташа Станковић-Шошо, *Мали речник књижевних термина за основну школу*, Нови Логос, Београд, 2010.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: _____

Ток часа

Уводни део часа (7 минута)

Поновити основне одлике драме *Биберче* Љубише Ђокића, која је обрађена на претходном часу. Ученици се мотивишу да што детаљније карактеришу ликове, да би могли добро да их одглуме. Изражавање сукоба међу ликовима и дијалога којим се он испољава пружа идеалну могућност за драматизацију текста. Ученици се самостално јављају и по својим афинитетима бирају ликове. Уживљавање у ликове омогућиће им потпуније схватање ликова и дубље разумевање проблема. Ученицима би ваљало дати слободу импровизације зарад што веће оригиналности. На тај начин могу се исказати сви ученици, без обзира на постигнућа и висину оцене из српског језика. Подсећање на карактеристике ликова обрађених на претходном часу. Формирање група које ће изводити одломак из драме.

Главни део часа (35 минута)

Сценски приказ одломка по групама. Ученици одређују редитеља, глумце, а ако за то постоје могућности и сценографа и костимографа. Погледати сценски приказ неколико група ученика и сагледати сличности и разлике сценског извођења. У току извођења могу се допуњавати дидаскалије.

Интерпретативно читање одломка из *Чишанке 5, Уметности речи* (стр. 25–32) по улогама. Наставник прати извођење ученика, коментарише, похваљује.

Ученицима објаснити да је дидаскалија објашњење које драмски писац даје редитељима, глумцима или читаоцима. Оне помажу да се драмски текст изведе по замисли писца. Креативност задатка који је пред ученицима изазваће велико ангажовање, па се очекују веома оригинална решења.

Завршни део часа (3 минута)

Жири од три ученика бира најбољу глумачку екипу, најбољег глумца и глумицу. Наставник образлаже домаћи задатак за следећи час.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Ученици добијају задатак да напишу завршни дијалог драме *Биберче* на свој начин у школској свесци.

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 13

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: Проста реченица. Главни и зависни реченични чланови

Врста часа: обнављање градива

Облик рада: фронтални, индивидуални

Наставне методе: дијалогска, текст метода

Наставна средства: Граматика 5, Дар речи, стр. 103 и 104, табла, свеска

Образовни циљеви: обнављање знања о простој реченици (проста непроширена и проста проширена реченица); обнављање знања о главним и зависним реченичним члановима; оспособљавање ученика за разликовање прости проширене од прости непроширене реченице; оспособљавање ученика за уочавање реченичних чланова; оспособљавање ученика за састављање прости проширене реченице по задатом моделу.

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: развијање моћи запажања и упоређивања; развијање моћи анализе и закључивања.

Образовни стандарди: СЈ.1.3.7; СЈ.1.3.8

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.
2. Добрила Летић и Јован Вуксановић, *Српски језик и књижевност од 5. до 8. разреда основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици за овај час треба да обнове знање о простој реченици и о главним и зависним реченичним члановима.

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Ученици читају завршни дијалог драме *Биберче* који су написали на свој начин. Њихови дијалози су повод за разговор о основним врстама независних реченица (обавештајна, упитна, заповедна).

Наставник поставља ученицима питања помоћу којих ће обновити градиво: Од чега се састоји проста реченица? Шта је субјекат? Шта је предикат? Зашто субјекат и предикат називамо главним реченичним члановима? Како се назива реченица која осим субјекта и предиката садржи и неке друге реченичне чланове? Које још реченичне чланове може да садржи реченица?

Главни део часа (35 минута)

За обнављање знања о реченичним члановима може добро да послужи вежба у *Граматички* 5, *Дар речи* на стр. 103 и 104. Ученици на часу решавају задатке, а наставник свако решење задатка објашњава.

Ученици записују у свеске: Главни реченични чланови су субјекат и предикат. Атрибут, објекат и прилошке одредбе спадају у зависне реченичне чланове. **Просте реченице** су оне реченице које, без обзира на то од колико су речи састављене, имају један предикат (глагол у личном глаголском облику). Некада проста проширена реченица може бити и дужа од сложене (тј. оне реченице која садржи два или више предиката):

Свакој леђа моја породича и ја уживамо на прелепим трчким ђажама. (проста проширена)

Лежим и одмарам се. (сложена)

Ученици затим у наведеним реченицама уочавају главне и зависне реченичне чланове:

1. Деца сваке Нове године добијају пуно поклона.
2. Лисица је неопажено ушла у кокошињац и однела петла.
3. Омиљени дечји песник потписивао је јуче своје књиге на сајму.
4. Испред напуштене куће је, за ових неколико година, израсло велико дрво.

Уколико остане времена, ученици могу сами да смишљају реченице у којима ће се наћи и главни и зависни реченични чланови. Реченице записати на табли и образложити одговоре.

Завршни део часа (5 минута)

Још једном поновити знања о главним и зависним реченичним члановима.

Запажања наставника: _____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Припрема за час

Час број: 14

Област: Језик (правопис)

Наставна јединица: **Писање назива предузећа, установа и организација**

Врста часа: обрада градива

Облик рада: фронтални

Наставне методе: дијалогска, монолошка, текст метода

Наставна средства: *Граматики 5, Дар речи*, стр. 145 и 146; *Радна свеска 5*, стр. 135 и 136, табла, креда, свеска

Образовни циљеви: проширивање знања из области правописа; проширивање знања везаних за писање великог почетног слова; оспособљавање ученика за правилно писање вишечланих имена предузећа и установа; описмењавање ученика; утврђивање знања о писању властитих именица; проширивање знања о интерпункцији (знаци навода).

Васпитни циљеви: развијање љубави према матерњем језику; неговање правилног писања; истицање важности писања у складу са правописом.

Функционални циљеви: развијање моћи запажања и упоређивања; развијање моћи анализе и закључивања; оспособљавање ученика за коришћење школских издања правописа.

Образовни стандарди: CJ.1.2.7; CJ.1.2.8; CJ.2.2.5

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 1993.
2. Иван Клајн, *Речник језичких недоумица*, Нолит, Београд, 1987.
3. Милан Шипка, *Занимљива граматика*, Прометеј, Нови Сад, 2007.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.
3. Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српског језика (школско издање)*, Матица српска, Нови Сад, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1995.
4. Милорад Дешић, *Правопис српског језика – приручник за школе*, Нијанса, Земун, Београд, 2004.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици треба да се подсети правописних правила о писању великог слова.

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Кроз дијалог са ученицима подсетити их на правила о писању великог слова. Ученици наводе шта се пише великим почетним словом. Како се пишу вишечлани географски називи? Како се назива књига која садржи правила о писању?

Главни део часа (35 минута)

На основу примера који су дати у уџбенику ученици долазе до правила о писању вишечланих назива предузећа и установа. Ученици записују следећа правила: Прва реч вишечланог назива предузећа или установе (позоришта, школе, музеја) пише се великим почетним словом (*Црвени крст, Галерија фресака*). Ако је у називу поред општег и властито име, оно се такође пише почетним великим словом (*Музеј рада Београда, Народна банка Србије*). Уколико се у називу јавља и посебно име, оно се ставља под наводнике и исто пише почетним великим словом (*Основна школа „Радоје Домановић“, Астрономско друштво „Руђер Бошковић“*).

Као вежба, може се написати и кратак диктат. На часу ће се урадити провера (ученици читају реченицу по реченицу и објашњавају зашто су нешто написали великим, а нешто малим словом, а наставник их упућује да исправе оне речи које су погрешно написали).

Диктат:

Прошле недеље су ученици Основне школе „Никола Тесла“ ишли у Народно позориште у Београду да гледају представу. Позориште се налази недалеко од Народног музеја, а у близини је и дечје позориште „Бошко Буха“. Када се одатле крене према Калемегдану, наилази се на Библиотеку града Београда.

Ученици записују следећа правила: Прва реч вишечланог назива предузећа или установе (позоришта, школе, музеја) пише се великим почетним словом. Ако је у називу поред општег и властито име, оно се такође пише почетним великим словом, а ако се јавља и посебно име, оно се ставља под наводнике и исто пише почетним великим словом.

Ученици затим раде задатке из *Граматице 5, Дар речи*, стр. 145 и 146 (уочавају неправилно написане називе установа). Следи провера. Уз задатак који се односи на писање назива школе коју ученици похађају, добро је напоменути да се основна школа може писати на два начина:

Ивана је ученица Основне школе „Свети Сава“.

Драган иде у основну школу, а Весна у средњу.

Закључујемо да се реч *основна* пише великим почетним словом када се односи на неку конкретну школу, тј. када иза ње стоји назив школе, а малим почетним словом кад се мисли на основну школу уопште (не издваја се нека школа посебно).

Наставник затим показује ученицима школско издање *Правилника* и упућује их како да пронађу правила везана за писање великог почетног слова (велико слово, тачка 30).

Завршни део часа (5 минута)

Подсећање на правила о писању великог и малог слова, с акцентом на предузећима и установама. Наставник задаје правописне петоминутне вежбе уз кратко образлагање. Наставник даје домаћи задатак за следећи час.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Урадити задатке у *Радној свесци*, стр. 135 и 136.

Запажања наставника: _____
_____
_____

Припрема за час

Час број: 15

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: **Обнављање знања стеченог у претходним разредима (врсте речи, служба речи у реченици, глаголски облици)**

Врста часа: утврђивање градива

Облик рада: фронтални, индивидуални

Наставне методе: индивидуална

Наставна средства: радни листићи

Образовни циљеви: утврђивање знања о врстама речи и о реченици.

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; развијање свести о важности говора и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: оспособљавање ученика да самостално примењују знања из граматике; подстицање ученика на самостално истраживање.

Образовни стандарди: CJ.1.2.1; CJ.1.3.7; CJ.1.3.8; CJ.1.3.10

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматики српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.
2. Добрила Летић и Јован Вуксановић, *Српски језик и књижевност од 5. до 8. разреда основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за петти разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици треба да обнове знања о врстама речи и обрађеним глаголским облицима.

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Подсетити се разлика између променљивих и непроменљивих речи и глаголских облика.

Очекује се да ученик:

- препознаје врсте речи (именице, заменице, придеве, бројеве и глаголе);
- препознаје граматичке категорије променљивих речи (род и број именица) и глаголско време (презент, перфекат и футур);
- препознаје врсте реченица по комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне, заповедне) и по потврдности/одричности (потврдне и одричне реченице);
- препознаје субјекат и глаголски предикат;
- уме да пребаци глаголе из једног глаголског времена у друго.

Главни део часа (35 минута)

Задавање граматичке вежбе. Образложење задатака. Ученици раде иницијални тест.

Завршни део часа (5 минута)

Ученици предају урађен тест.

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 16

Област: Књижевност

Наставна јединица: **Наставна обрада „Бајке о цветовима и дуги“ Стевана Раичковића** (Читанка 5, Уметности речи, стр. 33–36; Звучна читанка 5)

Врста часа: обрада градива

Облик рада: фронтални, индивидуални

Наставне методе: дијалогска, монолошка, текст метода

Наставна средства: текст из читанке Уметности речи, стр. 33–36; Звучна читанка 5

Образовни циљеви: упознати ученике са животом и радом Стевана Раичковића; упутити ученике да схвате одлике дескриптивне прозе; препознати мотиве, главни мотив, стилске фигуре (епитет и персонификацију) итд.; оспособљавање ученика за разумевање и тумачење књижевног дела; подстицање ученика да самостално читају, доживљавају и тумаче књижевно дело.

Васпитни циљеви: побудити љубав према уметности; гајити позитивна осећања према свету који нас окружује; развијати љубав према књижевности, утицати на формирање позитивних духовних и моралних вредности; стварати читалачке навике.

Функционални циљеви: примењивати стечена знања у даљем раду; подстицати истраживачки рад ученика; прецизним истраживачким задацима оспособљавати ученике за самостални рад; креативном радном атмосфером на часу навикавати ученике на тимски рад.

Образовни стандарди: CJ.1.4.2; CJ.1.4.5; CJ.1.4.6; CJ.1.4.7; CJ.2.4.7

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Милија Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1992.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, *Уметности речи*, Читанка за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2011.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.
3. Наташа Станковић-Шошо, *Мали речник књижевних термина за основну школу*, Нови Логос, Београд, 2010.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Пажљиво прочитајте причу „Бајка о цветовима и дуги“ Стевана Раичковића. Потрудите се да уочите што више појединости описа ливаде и неба. Запазите које стилске фигуре доминирају у делу. Док будете читали причу, подвуците реченице које су вам се допале и потрудите се да образложите свој избор.

Уводни део часа (5 минута)

Психолошка припрема ученика започиње разговором о лету као годишњем добу и лепотама природе које су тада посебно уочљиве. Наставник саопштава наставну јединицу и пише је на табли. Упознаје ученике са животом и радом Стевана Раичковића. Наставник чита податке о песнику, ученици га допуњују.

Стеван Раичковић (1928–2007), српски песник и приповедач који је писао и за децу и за одрасле. Значајне књиге за децу: *Велико двориште* (1955), *Дружина под сунцем* (1960), *Гурије* (1962), *Приче о слону и осталима и о једној буви на крају* (1962), *Крајцара и друге песме* (1971), *Вешрењача* (1974), *Мале бајке* (1974).

Доживљај књижевног дела започињемо питањима: Шта је у причи оставило најјачи утисак на вас? Поткрепите то примерима из текста. На која размишљања вас је прича навела? Који је главни мотив? Где се одвија радња? Како сте дочарали летњу ливаду у својим мислима?

Главни део часа (35 минута)

Наставник јасним и прецизним питањима које упућује ученицима почиње тумачење дела. Питања и упутства: Запазите како изгледа ливада. Можете ли закључити о ком годишњем добу је реч? По чему знате да је лето? На који начин је описано небо? Уочите разлике између неба и ливаде. Чија појава на ливади уноси живост? Како је описана игра два лептира? Пронађите те реченице. Шта се дешава са влатима? Ко их боји? Зашто је небо осетило завист? Ко ме је то осећање својствено? Размислите зашто је онда приписано небу. Како се небо понаша према ливади? Уочите шта се десило са ливадам. Пронађите реченице у тексту којима ћете поткрепити своју тврдњу. Шта вас је изненадило? Зашто је ливада захвална небу? Како небо изгледа на крају текста? Наведите епитете којима су дочарани ливада, маслчак, облаци, небо, шума, трава. Шта запажете? Која врста речи преовладава? Пронађите у тексту примере персонификације. Размислите зашто је приповедач оживео ливаду и небо. Шта закључујете о употреби персонификације? Која је тема приче „Бајка о цветовима и дуги“ Стевана Раичковића? Након тога наставник дели ученике на групе и даје им задатке да пронађу све епитете у причи „Бајка о цветовима и дуги“ и запишу их у школској свесци.

Дескрипција је описивање природе (пејзаж), физичког изгледа лика (портрет), спољашњег простора (екстеријер) и унутрашњег простора (ентеријер). У књижевном тексту опис је пре-тежно усмерен ка тренутном утиску онога што се непосредно запажа и омогућава читаоцу чулан доживљај.

Пејзаж је опис природе. Значајну улогу у описивању имају чулни утисци (боје, мириси, звуци) и атмосфера. Опис природе представља израз јунаковог или приповедачевог доживљаја света који га окружује. На пример: „Ваздух је над травом миран и угрејан. Само понекад, његову кристалну чистоту замути танко, беличасто прамење, које лута над влатима. То неки узјогуњени мрав, заслепљен од сунца, удара нејаким телом о танко стабло маслчка и оно, лако зањихано, отреса своју нежну, чупаву главу.“

Епитет је стилска фигура којом се на сликовит начин истиче значајна особина бића, предмета или радње. У ауторској књижевности на оригиналан и сликовит начин појединим врстама речи (описним придевима и прилозима за начин) дочаравају се битне особине бића, ствари и радње. На пример: „Под брдом, са којег с времена на време захуче тамни борови, спава смирена ливада. По гдегде, из ниске траве, беласа се неки овећи белутак.“

Персонификација је стилска фигура којом се неживим стварима, појавама и апстрактним појмовима дају особине живих бића. Нпр. *сјава смирена ливада, усјавано небо, небо, које је све што ђедало, ливада се захвално зајледа у небо.*

Завршни део часа (5 минута)

Ученици обнављају стечена знања и изводе закључке о прочитаном делу. Од ученика се очекује да:

- препознају различите облике казивања у књижевноуметничком тексту: дескрипција, наратив;
- издвајају основне одлике књижевног рода и врсте у конкретном тексту;
- проналазе и именују стилске фигуре; одређују функцију стилских фигура у тексту;
- тумаче различите елементе књижевноуметничког дела позивајући се на само дело.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Обновити и утврдити знање о епитету у *Радној свесци* на стр. 9 и 10. Запажајте и бележите значајне појединости помоћу којих можете сликовито да опишете свет који вас окружује (*Радна свеска*, стр. 56 и 57).

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 17

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: **Именице. Подела именица према значењу. Род и број именица.**

Врста часа: обрада градива

Облик рада: фронтални, рад у паровима

Наставне методе: дијалогска, монолошка, текст метода

Наставна средства: *Граматика 5, Дар речи*, стр. 14–18; *Радна свеска*, стр. 85 и 86

Корелација: са наставом страних језика

Образовни циљеви: проширивање знања о именицама; оспособљавање ученика за препознавање именица и разликовање ове врсте речи од осталих врста; оспособљавање ученика за уочавање врста именица; оспособљавање ученика за правилно писање властитих именица; утврђивање и проширивање знања о граматичким категоријама (својствима) именица; појмовно и терминолошко богаћење речника ученика; утврђивање знања из области правописа (писање великог слова).

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: развијање моћи запажања и упоређивања; развијање моћи анализе и закључивања.

Образовни стандарди: СЈ.1.3.4; СЈ.1.3.9; СЈ.2.3.3; СЈ.3.3.4

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.
2. Добрила Летић и Јован Вуксановић, *Српски језик и књижевност од 5. до 8. разреда основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.
3. Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српског језика*, Матица српска, Нови Сад, 1993.
4. Милан Шипка, *Занимљива грамика*, Прометеј, Нови Сад, 2007.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за петти разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици треба да се подсети шта означавају именице као врста речи, као и врста именица које су до сада учили.

Уводни део часа (5 минута)

Наставник прегледа домаћи задатак који су ученици имали да ураде у *Радној свесци* (стр. 9, 10, 56 и 57).

Главни део часа (35 минута)

Подсећање на врсте речи, као и на то које речи спадају у променљиве, а које у непроменљиве. Ученици објашњавају шта означавају именице као врста речи. Следи подсећање на врсте именица које су до сада учили. Ученици објашњавају шта свака од ових врста означава.

Именице су променљиве речи које означавају, тј. именују бића, предмете, појаве и појмове. Постоје: 1. властите именице – посебна имена бића, тј. људи или животиња; имена земаља, градова, области, река, тј. географских појмова; имена небеских тела; 2. заједничке именице – имена бића, предмета и појава са заједничким особинама; 3. збирне – означавају више бића или предмета исте врсте, узетих скупа, у збиру; 4. градивне – означавају целину или количину неке материје, тј. грађе).

Ученици разврставају према значењу именице из наведеног одломка у уџбенику *Дар речи* (стр. 14) на властите и заједничке. Истовремено се подсећају и правописног правила о писању властитих именица. Уз наведене примере за збирне и градивне именице додају и своје. Затим им наставник објашњава шта означавају преостале врсте именица: апстрактне, бројне и глаголске, а ученици поред наведених примера дописују своје. **Апстрактне именице** означавају осећања или особине, нешто што није материјално: *љубав, шуја, радост, слобода*. **Глаголске именице** су оне именице које означавају радњу, стање или збивање. Најчешће имају завршетак *-ње*, а постале су од глагола: *играње, скијање, штрчање, сеоба*). Наставник даје и информацију да постоје **бројне именице** (*двојица, ђеџица, ђеџак*), о којима ће опширније говорити када буду посебно обрађивали бројеве као врсту речи. Ученици записују у свеске дефиницију именица, врсте именица, дефиниције и примере за сваку од њих. Кроз апаратуру „Да ли знаш“ и „Запамти и ово“ наводе се примери именица које могу бити и властите и заједничке. Наставник може да прочита ученицима текст „Блажени Арапи“ из књиге Милана Шипке *Занимљива граматишка*: „Норме о писању великих и малих почетних слова ствар су договора стручњака; оне су, како би се то мудрије рекло, чиста конвенција. Зато у различитим језицима постоје и различита решења. Тако, на пример, ми припаднике појединих нација (Србин, Хрват, Рус, Чех, Пољак, Аустријанац итд.) пишемо великим почетним словом, а Руси – малим. Тако је у њиховом правопису. За њих је Рус – рус, а код нас је то, опет, једна ружна буба, као и шваба (бубашваба). Насупрот томе, ми имена месеци (јануар, фебруар, март, октобар итд.) пишемо малим почетним словима, а Енглези и Американци, и сви други који говоре и пишу енглески, ту стављају велико слово. У енглеском се чак и заменица ја увек, и кад није на почетку реченице, пише великим почетним словом. Зашто? Зато што је тако одређено правописним правилима енглеског језика. Наш правопис разликује се и од немачког, по томе што ми пишемо великим почетним словом само властита имена, а они и све друге именице. Што се тиче писања великих и малих слова, најсрећнији људи на свету су они који се служе арапским писмом. Ту – какве ли лепоте! – уопште нема великих слова. Блажени Арапи! Не знају шта су муке.“

Наставник поставља ученицима питање ког рода могу бити именице. Очекује се да ће одговорити да постоје мушки, женски и средњи род. Ученици уочавају ког су рода именица *брод* и *село*, па затим наводе и неку именицу женског рода (*Граматишка 5, Дар речи*, стр. 17).

Наставник записује на табли: Именице у нашем језику могу бити мушког, женског и средњег граматичког рода. Род именица обично се одређује тако што се испред именице употреби реч *шај* – за мушки род, *ша* – за женски или *шо* – за средњи род. Постоји и природни род. Њега имају само именице које означавају бића која се у природи разликују по полу. Зато природни род може бити само мушки и женски (нпр. *дечак, младић, коњ* – мушки; *девојчица, девојка, кобила* – женски природни род). По чему се разликују облици именица *девојка* и

Ток часа

девојке? Именице имају и два броја: једину и множину. Род и број су граматичке категорије (својства) именица. Осим ове две категорије, именице имају и категорију падежа, о којој ћемо тек говорити. Ученици подвлаче именице које стоје у облику множине (стр. 17) и у паровима решавају задатке на 18. страни.

Завршни део часа (5 минута)

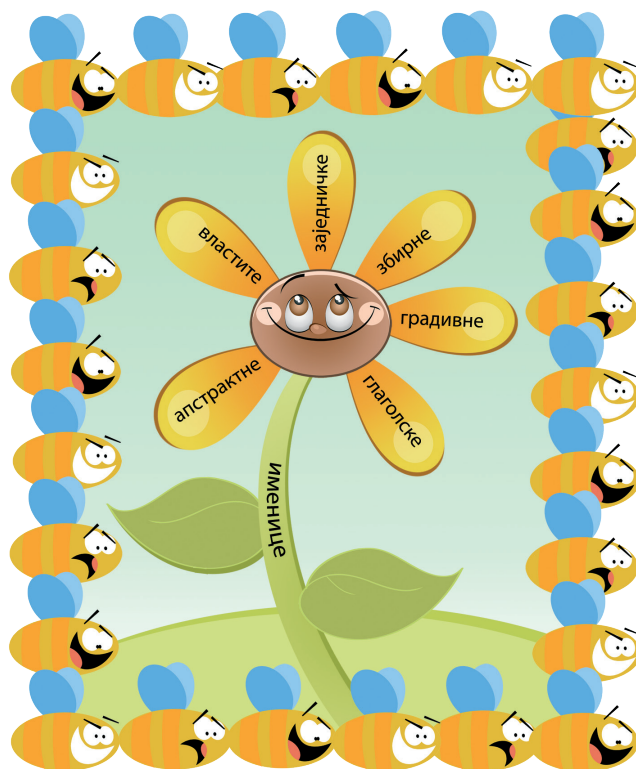
Провера разумевања новог градива: Шта су именице? Које врсте именица постоје? Наведите правило о писању властитих именица! Које граматичке категорије су карактеристичне за именице као врсту речи? Шта подразумева категорија рода? Шта подразумева категорија броја?

Од ученика се очекује да:

- препознаје врсте речи; зна основне категорије променљивих речи; примењује књижевнojeзичку норму у вези с облицима речи;
- препознаје подврсте речи; користи терминологију у вези са врстама и подврстама речи и њиховим граматичким категоријама; уме да одреди облик променљиве речи.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Урадити задатке у *Радној свесци* на стр. 85 и 86.

ИЗГЛЕД ТАБЛЕ

Запажања наставника: _____

Припрема за час

Час број: 18

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: **Промена именица по падежима (деклинација)**

Врста часа: обрада градива

Облик рада: фронтални

Наставне методе: дијалогска, монолошка, текст метода

Наставна средства: *Граматика 5, Дар речи*, стр. 19–21; *Радна свеска* стр. 87, табла, креда, свеска

Образовни циљеви: систематизација знања из области граматике – род именица, падежи и њихове функције; проширивање знања о граматичким категоријама именских речи; појмовно и термилошко богаћење речника ученика (појам падежа, граматичке основе и наставака за облик); проширивање знања о служби речи у реченици; оспособљавање ученика за уочавање граматичке основе и наставака за облик; оспособљавање ученика за уочавање службе (функције) именица у посебним падежима.

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: развијање моћи анализе и закључивања.

Образовни стандарди: СЈ.1.3.4; СЈ.1.3.9; СЈ.2.3.3; СЈ.3.3.4

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици треба да обнове знање о врстама именица, као и о граматичким категоријама рода и броја именица.

Уводни део часа (5 минута)

Наставник прегледа домаћи задатак који су ученици имали да ураде у *Радној свесци* на стр. 85 и 86. Наставник поставља ученицима питања помоћу којих ће обновити обрађено градиво и припремити се за нову наставну јединицу: Шта су именице? Како се именице деле према значењу? (Кратко објаснити сваку врсту.) Које граматичке категорије (својства) имају именице као врста речи? Ког рода могу бити именице? На шта се односи категорија броја код именица?

Главни део часа (35 минута)

На примерима пословица из граматике *Дар речи* (стр. 19–21) ученици уочавају да именице могу имати различите облике, с обзиром на службу коју имају у реченици.

Падежи су различити облици исте именице (одн. именских речи). Њима се исказују односи у које именске речи ступају са другим речима у реченици. Промена именица по падежима назива се **деклинација**. У нашем језику има седам падежа (у једнини и множини): номинатив, генитив, датив, акузатив, вокатив, инструментал и локатив. За сваки падеж постоје одређена питања. На примеру именица *јунак, жена, село* (у поглављу „Промена именица – деклинација“) ученици уочавају да један део речи увек остаје исти, а да се други део мења. Део речи који при промени именица (тј. именских речи) остаје исти назива се **граматичка основа**, а део који се мења – **наставак за облик** (падежни или граматички наставак). Именице се у различитим падежима разликују по падежним наставцима. Уз поједине падежне облике стоје предлози. Осим именица, по падежима могу да се мењају још неке променљиве врсте речи: заменице, придеви и бројеви. Ове четири врсте речи заједно чине групу речи под називом **именске речи**. Глаголи се мењају на други начин, па не спадају у ову групу.

Глаголи се мењају по лицима, временима и начинима. Таква промена се назива конјугација. Ученици затим решавају задатке из уџбеника *Дар речи* (стр. 21). У свеске и на табли обавезно треба написати промену једне или више именица по падежима (нпр. за сваки род), при чему ће се другом бојом истаћи падежни наставци (наставци за облик).

Наставник може и да прочита ученицима одломак из текста Милана Шипке „Како падају падежи“ (*Занимљива граматиџика*): „Јесте ли икад размишљали зашто су падежи – падежи? Зашто се управо тако називају, а не некако друкчије? И какве то уопште везе има с некаквим падањем? (...) Нису падежи названи падежима зато што због њих падају силне јединице или што многи ученици због тога падају и иду на поправни. Па ипак, сам назив падеж мора да има неке везе с падањем. (...) То што се падеж назива тако, криви су, у ствари, стари Грци. Од њих је све почело. Њихови филозофи и граматичари, наиме, сматрали су да је свако одступање од основног облика речи – падање, спадање, склањање. Зато је и промена по падежима названа деклинација или склањање. (...) Сваки од назива падежа, осим акузатива, и донекле генитива, кад се преведе с латинског, открива нам бар једно, најчешће битно, значење тих облика. Тако је номинатив – падеж којим се нешто именује, генитив – падеж рода или порекла, датив – падеж давања, вокатив – падеж дозивања, инструментал – падеж средства, локатив – падеж места. У неким случајевима су латински граматичари приликом превода са грчког грешили. Тако је граматичар Варон четврти падеж уместо каузативус – падеж узрока, како је било у грчком, назвао падеж оптуживања или оптужујући. Тако је онда погрешни назив акузатив пренесен и у граматике других језика. То, међутим, нису и једина значења падежних облика у нашем језику. Сваки од њих има много различитих значења, тако да их је тешко све и побројати, а камоли запамтити. Ми смо ту још добро и прошли. Замислите како је тек онима који у свом језику имају по десет, или чак петнаест падежа, као, на пример, Финци. А у свету има још горих случајева. Тако неки језици у Средњој Азији разликују чак двадесет падежа!“

Ток часа

Завршни део часа (5 минута)

Кратко поновити које граматичке категорије имају именице као врста речи, шта су падежи и колико их има у српском језику; како се назива промена именица и осталих именских речи по падежима; како се назива део речи који при деklinацији остаје исти, а како део који се мења.

ИЗГЛЕД ТАБЛЕ

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 19

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: **Субјекат**

Врста часа: обнављање градива

Облик рада: фронтални, рад у паровима

Наставне методе: дијалошка, монолошка, текст метода

Наставна средства: *Граматика 5, Дар речи*, стр. 105–107; *Радна свеска*, стр. 126 и 127.

Образовни циљеви: обнављање и проширивање знања о служби речи у реченици; обнављање и проширивање знања о субјекту; оспособљавање ученика за уочавање субјекта у реченици; оспособљавање ученика за уочавање субјекатског скупа речи; проширивање и утврђивање знања о падежима и именским речима; појмовно и термилошко богађење речника ученика.

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: развијање моћи запажања и упоређивања; развијање моћи анализе и закључивања.

Образовни стандарди: СЈ.1.3.7; СЈ.1.3.8

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.
2. Добрила Летић и Јован Вуксановић, *Српски језик и књижевност од 5. до 8. разреда основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици треба да се подсети свега што су учили у вези са субјектом.

Уводни део часа (5 минута)

Наставник поставља ученицима питања и захтеве помоћу којих ће обновити градиво: Које речи су именске речи? Кад се нађу у реченици, речи ступају у међусобне односе и врше различите службе, тј. функције. Наведите коју службу речи у реченици могу да врше. Шта је субјекат? Која врста речи најчешће врши службу субјекта? Наведите неки пример.

Главни део часа (35 минута)

Наставник задаје реченице вежбе уз кратко образлагање. Пошто запише реченицу на табли, наставник саопштава ученицима да ће данас на часу говорити о субјекту и да ће обнављати и проширити знање о њему. Ученици подвлаче субјекте у реченицама које су наведене у граматички *Дар речи*, стр. 105. Затим уочавају који су субјекти састављени од само једне речи, а који од групе речи, тј субјекатског скупа. На које питање се као одговор добија субјекат? У ком падежу се субјекат налази? Наставник наглашава да се и друге врсте речи (осим именица) могу наћи у служби субјекта (све променљиве речи). Могу се навести и примери за то: *Он* *ше воли*. (заменица) *Млади* *воле да се дойисују*. (поименичени придев) *Двоје* *је закаснило*. (број) *Чишати* *је корисно*. (глагол)

Ученици записују у свеску: **Субјекат** је један од два главна реченична члана. Он исказује вршиоца радње, носиоца стања или особина. У служби субјекта најчешће се јављају именице, али се могу наћи и остале врсте променљивих речи. Субјекат најчешће стоји у номинативу и добијамо га на питања *ко*, *шта*. У служби субјекта може се наћи једна реч или више речи (субјекатски скуп). Субјекатски скуп се састоји од најмање две речи, а чине га све речи које ближе одређују дати појам. Такав субјекат се назива **граматички субјекат**.

Субјекат понекад не мора бити исказан (изречен). Он може да се подразумева. (Објаснити на примеру из уџбеника: *Дойушова* О САМ. *(Ја) сам дойушовао*. У оваквим случајевима кажемо да је субјекат неисказан / неизречен, а према глаголском облику (перфекат / прошло време – *сам дойушовао*) закључујемо да је реч о 1. л. јдн. и о особи мушког рода).

Ученици у паровима раде задатке из граматике *Дар речи* и одређују неизречени субјекат (стр. 107). Ученицима се може задати још неколико реченица на којима ће вежбати уочавање субјекта (као једне речи или као скупа речи). Место субјекта у одабраним реченицама треба да варира (некада је на почетку, некад у средини, а некад на крају реченице):

1. Почеле су да падају прве пахуље снега.
2. Родослов наше породице направио је мој деда.
3. Пре две године Јован је са рођишљима био у Шпанији.
4. Миленина сестра Ана веома лепо свира клавир.

Наставник треба да напомене ученицима да субјекат може да стоји и у неком другом падежу (али тада не означава буквално вршиоца радње, већ се радња њега тиче): *Зорану* *се спава*. *Зорана* *боли зуб*. Такав субјекат се назива **логички субјекат**.

Завршни део часа (5 минута)

Разумевање наученог: Шта је субјекат? Које врсте речи могу да врше службу субјекта? У ком се падежу субјекат налази и на која питања га добијамо? Како се назива субјекат који се састоји од неколико речи које ближе одређују неки појам? Наставник даје домаћи задатак ученицима.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Урадити задатке у *Радној свесци* на стр. 126 и 127.

Запажања наставника: _____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 20

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: **Глаголски предикат**

Врста часа: обнављање градива

Облик рада: фронтални, рад у паровима

Наставне методе: дијалошка, монолошка, текст метода

Наставна средства: *Граматика 5, Дар речи*, стр. 107–110; *Радна свеска*, стр. 126 и 127

Образовни циљеви: обнављање знања о служби речи у реченици; обнављање знања о главним реченичним члановима; оспособљавање ученика за уочавање глаголског предиката.

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: развијање моћи запажања и упоређивања; развијање моћи анализе и закључивања.

Образовни стандарди: CJ.1.3.7; CJ.1.3.8; CJ.2.3.8

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.
2. Добрила Летић и Јован Вуксановић, *Српски језик и књижевност од 5. до 8. разреда основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајџић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за петти разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици за овај час треба да понове све што су научили о предикату.

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Наставник прегледа домаће задатке и објашњава задатке који су ученицима били тешки.

Наставник поставља ученицима питања и захтеве помоћу којих ће обновити градиво: Које службе у реченици могу да врше речи? Шта је субјекат? Које врсте речи могу да врше службу субјекта? Шта је предикат? Која врста речи врши службу предиката? Смыслите реченицу са предикатом!

Главни део часа (35 минута)

Наставник записује на табли реченицу коју су ученици смислили и подвлачи предикат. (нпр. Дејан је написао лепу песму.) Ученици затим подвлаче предикате у реченицама које су дате у уџбенику *Дар речи* (стр. 107) и уочавају да службу предиката могу да врше само глаголи у личном глаголском облику.

Ученици записују следеће: **Предикат** је један од два главна реченична члана. Њиме се исказује радња коју врши субјекат или особина (стање) која се приписује субјекту. Предикат који се састоји од глагола у личном глаголском облику назива се глаголски предикат. Предикат је централни реченични члан јер сам може да представља реченицу (*Сјава.*) и отвара могућност другим речима да се укључе у реченицу (нпр. вршилац радње – *Марко сјава.*).

Ученицима би требало дати и пример реченице у којој постоји неки нелични глаголски облик, како би увидели да није могуће одредити које лице врши радњу, те да тај глаголски облик не може да врши службу предиката. На пример: *Пролазећи поред њијаце, уљегали смо леје и јефшине јагоде.* (Не види се које лице врши радњу ако само посматрамо облик *пролазећи*.)

Ученицима треба указати и на постојање сложеног глаголског предиката: *Није смео да призна истину.* Наставник поставља ученицима питање да уоче колико глагола има у наведеној реченици и какво је њихово значење. Очекује се да ће ученици приметити да се глаголом *признавати* допуњава значење глагола *смети*. Примери за сложен глаголски предикат: *Ускоро треба да кренемо.* *Јелена је недавно почела да учи италијански језик.* *Јелена хоће да ми се извини.*

Ученици записују следеће: **Сложени глаголски предикат** састоји се од два глагола, од којих је један глагол непотпуног значења, нпр. *хшети*, *требаћи*, *моћи*, *почети*. Ова два глагола чине заједно један предикат, и то глаголски: *Треба да кренемо.*

Ученици у паровима решавају задатке из уџбеника *Дар речи* (стр. 110) и долазе до закључка да се предикат слаже са субјектом у роду, броју и лицу. Ова тврдња може се поткрепити примерима реченица у којима постоји неслагање субјекта и предиката у појединим граматичким категоријама, које ће ученици уочавати и затим написати правилне облике. На пример:

1. *Милан је недавно прочишала веома инштересаншну књиу.* (Предикат се не слаже са субјектом у роду.)
2. *Ти бих волео да обиђеш цео свеш.* (Предикат се са субјектом не слаже у лицу.) Ученици затим, радећи у пару, проналазе глаголске предикате у недавно обрађеној бајци „Аждаја и царев син“. Уколико наиђу на сложен глаголски предикат, посебно га означавају: *не хшедне ићи*, *поће да шражи* итд.

Завршни део часа (5 минута)

Систематизовање знања о предикату: Наведите главне реченичне чланове! Шта је предикат? У ком облику морају да буду глаголи који врше службу предиката? Од чега се састоји сложени глаголски предикат? Наставник даје домаћи задатак ученицима.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Ученици треба да напишу неколико реченица у којима ће употребити глаголске предикате (укључујући и сложени глаголски предикат).

Запажања наставника: _____

Припрема за час

Час број: 21

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: **Именски предикат**

Врста часа: обрада градива

Облик рада: фронтални, рад у паровима

Наставне методе: дијалошка, монологска, текст метода

Наставна средства: *Граматика 5, Дар речи*, стр. 111–112; *Радна свеска*, стр. 125 и 126

Образовни циљеви: проширивање знања о служби речи у реченици; проширивање знања о главним реченичним члановима; оспособљавање ученика за уочавање глаголског и именског предиката; оспособљавање ученика за уочавање делова именског предиката; проширивање знања о предикату; појмовно и термилошко богаћење речника ученика; проширивање знања о именским речима и о глаголима.

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; развијање љубави према граматици; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: развијање моћи запажања и упоређивања; развијање моћи анализе и закључивања.

Образовни стандарди: СЈ.1.3.7; СЈ.1.3.8

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.
2. Добрила Летић и Јован Вуксановић, *Српски језик и књижевност од 5. до 8. разреда основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2005.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдић, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, Јелена Срдић, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици за овај час треба да понове све што су научили о именским речима, као и да се подсети шта су учили о предикату.

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Наставник поставља ученицима питања помоћу којих ће обновити градиво: Који су главни реченични чланови? Шта је субјекат? Које врсте речи могу да врше службу субјекта? Шта је предикат? Која врста речи врши службу предиката? У ком облику мора да буде глагол који врши службу глаголског предиката? Од чега се састоји сложени глаголски предикат?

Главни део часа (35 минута)

Уочите предикат у наведеним реченицама: *Милена је добра. Миленина бака је била балерина.*

Ученици (уз помоћ наставника који их води при одређивању) закључују да сам помоћни глагол не би био довољан да нам саопшти неку особину или стање у коме се субјекат налази, већ да су нам за то неопходни и именица или придев из наведених реченица. Затим уочавају од чега се састоји именски предикат.

Нагласити следеће: **Именским предикатом** се исказује особина или стање субјекта. Он се састоји од глаголског и именског дела. **Глаголски део именског предиката** повезује субјекат и именски део предиката. Због тога се он још и назива спона (веза). **Спона** је глагол *би* или *јесам* у личном глаголском облику. Глагол *јесам* налази се увек у облику презенте (једнина: 1. ја јесам/сам, 2. ти јеси/си, 3. он, она, оно јесте/је; множина: 1. ми јесмо /смо, 2. ви јесте/сте, 3. они, оне, она јесу/су). Глагол *би* се у оквиру именског предиката најчешће налази у облику перфекта (једнина: 1. ја сам био, 2. ти си био, 3. он је био, она је била, оно је било; множина: 1. ми смо били, 2. ви сте били, 3. они су били, оне су биле, она су била). **Именски део именског предиката** је увек нека именска реч; отуд и назив ове врсте предиката. Та именска реч стоји у номинативу (добива се на питање *ко, шта*).

Наставник поставља ученицима питање које врсте речи спадају у именске. Затим наглашава да се у оквиру именског предиката најчешће јављају именице и придеви, али се могу наћи и остале именске речи – заменице и бројеви. На пример: *Драгана је прва. Књига је моја.*

Именски део предиката је увек нека именска реч; отуд и назив именски предикат. Та именска реч стоји у номинативу.

Ученици затим решавају у паровима задатке у уџбенику *Дар речи* (стр. 112): уочавају субјекте и предикате у наведеним реченицама. Уколико преостане времена, може се урадити још неколико задатака – ученици треба да уоче предикате у следећим реченицама и да им одреде врсту:

1. Дуго смо решавали задатке. (смо решавали – глаголски предикат)
2. Задаци су били тешки. (су били тешки – именски предикат)
3. Моја другарица Јелена је искрена. (је искрена – именски предикат)
4. Најбољи друг треба да те поштује. (треба да поштује – сложен глаголски предикат).

Завршни део часа (5 минута)

Разумевање наученог: Наведите главне реченичне чланове. Шта је предикат? Које врсте предиката постоје? Шта је глаголски предикат? Од чега се састоји именски предикат? Наставник даје домаћи задатак ученицима.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Урадити задатке у *Радној свесци* на стр. 125 и 126.

Запажања наставника: _____

_____

_____

Припрема за час

Час број: 22

Област: Језик (граматика)

Наставна јединица: **Номинатив. Основне функције и значења номинатива: субјекат и део именског предиката**

Врста часа: обрада градива

Облик рада: фронтални, индивидуални

Наставне методе: дијалогска, монолошка, текст метода

Наставна средства: *Граматика 5, Дар речи*, стр. 22–24; *Радна свеска*, стр. 87

Корелација: са наставом књижевности

Образовни циљеви: оспособљавање ученика за уочавање облика номинатива; оспособљавање ученика за уочавање функције коју именице у номинативу врше у реченици; проширивање знања о граматичким категоријама именских речи; појмовно и термилошко богаћење речника ученика (независни падеж); упознавање ученика са основним значењем и функцијом номинатива; проширивање знања о функцији речи у реченици.

Васпитни циљеви: развијање љубави према српском језику; неговање културе изражавања и писања у складу са нормом.

Функционални циљеви: развијање моћи запажања и упоређивања; развијање моћи анализе и закључивања.

Образовни стандарди: СЈ.1.3.9; СЈ.2.3.7

ЛИТЕРАТУРА ЗА НАСТАВНИКЕ

1. Живојин Станојчић, Љубомир Поповић, *Граматика српског језика за средње школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2008.

ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ

1. Јелена Срдиф, *Дар речи*, Граматика за пети разред основне школе, Нови Логос, Београд, 2012.
2. Наташа Станковић-Шошо, Бошко Сувајцић, Јелена Срдиф, *Радна свеска 5 уз уџбенички комплет српског језика и књижевности за пети разред основне школе*, Нови Логос, Београд, 2012.

Школа и разред: _____

Предметни наставник: _____

Датум и време одржавања часа: _____

Истраживачки задаци: Ученици треба да се подсети именских речи, да се подсети њихових граматичких категорија, као и појмова: деклинација, граматичка основа, наставци за облик.

Ток часа

Уводни део часа (5 минута)

Наставник прегледа задатке и са ученицима обнавља пређено градиво. Наставник поставља ученицима питања и захтеве помоћу којих ће обновити обрађено градиво и припремити се за нову наставну јединицу: Које су променљиве речи? Зашто их називамо променљивима? Које врсте речи чине групу именских речи? Наведите граматичке категорије именских речи. Шта је деклинација? Шта је граматичка основа речи? Како се назива део именске речи који се приликом деклинације мења?

Главни део часа (35 минута)

У тексту „Ема и јеж који нестаје“ Давида Албахарија ученици проналазе именице које се добијају на питања КО и ШТА. Уочите коју службу врше именице у номинативу у наведеним реченицама: *Наставница нам је прочитала леу песму. Птице весело цвркућу.*

Номинатив је основни облик именица и он именује биће или предмет. Означава вршиоца радње и носиоца стања и особине. У реченици врши службу субјекта, а добија се као одговор на питања *ко, шта*. Назив номинатив потиче од латинске речи *poten* – име, назив.

Номинативом се субјекту може приписати неко својство. Уочите у којој се служби он тада налази: *Милан је ученик*. Дакле, номинатив у реченици може да се нађе и у оквиру именског предиката, када врши предикатску службу.

Пошто називи често могу да стоје самостално, речи у номинативу су независне, самосталне, па је номинатив независан падеж. То значи да се уз номинатив никад не употребљавају предлози. Неке именице у номинативу множине проширују своју основу наставцима *-ов/-ев-*. На пример: *траг, трагови; сив, сивови*.

Наведите што више ових именица! (На пример: *пушеви, пршеници, крутови, планови, ситанови, крајеви, ситови, ситанови, брисеви, часови, клонови, тласови*.)

Ученици самостално решавају задатке из уџбеника *Дар речи* – подвлаче субјекте и именице у номинативу (стр. 24). Ученици записују и следеће реченице, подвлаче облике номинатива и одређују коју службу врше у реченици:

1. Пре много година дечак је сањао необичан сан. Сан се остварио и дечак је постао познати музичар.
2. У наш град недавно је стигао циркус.
3. Анина мама је учитељица.
4. Питала ме је недавно другарица шта бих волела да будем кад порастем.

Завршни део часа (5 минута)

Наставник даје домаћи задатак за следећи час.

ДОМАЋИ ЗАДАТАК: Урадити задатке у *Радној свесци* на стр. 87.

Запажања наставника: _____

_____

_____

_____

_____

_____